

પંચાયત જગત

ફક્ત અંગત વિતરણ માટે

વર્ષ : ૬ અંક : ૨ સળંગ અંક : ૨૭ માર્ચ-એપ્રિલ ૨૦૦૫

બે કરતાં વધુ બાળકો હોય તેને પંચાયતના સભ્ય તરીકે ગેરલાયક ગણવાનો નવો સુધારો દીકરીઓ અને મહિલાઓ માટે અન્યાયી નીવડશે

- ઈલા પાઠક

ગુજરાત સરકારે ગઈ વિધાનસભાના આરંભના દિવસોમાં ૧૭ માર્ચ, ૨૦૦૫ના દિવસે 'ગુજરાત સ્થાનિક સત્તામંડળોને લગતા કાયદા (સુધારા) વિધેયક ક્રમાંક ૧૭, ૨૦૦૫' પસાર કરી દીધું. આ વિધેયકના ઉદ્દેશો અને કારણોમાં જણાવાયું છે કે ભયજનક રીતે વધતી વસતીનું નિયંત્રણ કરવા આ સુધારો જરૂરી લાગ્યો છે. આ સુધારા ખરડામાં નિર્દેશેલી જોગવાઈ પ્રમાણે બે કરતાં વધુ બાળકો ધરાવતી વ્યક્તિને પંચાયતના સભ્ય કે નગરપાલિકા અથવા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના કાઉન્સિલર થતા અટકાવી શકાય.

આ ખરડો રજૂ કરનાર મંત્રીશ્રીના મત પ્રમાણે આ રાષ્ટ્રીય વસ્તી નીતિના અમલીકરણની દિશામાં મહત્વનું પગલું છે. ઉપરાંત તેમણે જણાવ્યું કે 'આ કાયદો ભવિષ્યલક્ષી અસર ધરાવતો હોવાથી એ મતલબની જોગવાઈ કરી છે. મંત્રીશ્રીનાં આ વિધાનો આશ્ચર્યકારક લાગે છે કેમ કે રાષ્ટ્રીય વસ્તી નીતિ (૨૦૦૦) અને ગુજરાત રાજ્ય વસ્તી નીતિ (૨૦૦૨) બંનેમાં વસ્તી નિયંત્રણનું ધ્યેય સ્વીકાર્યું હોવા છતાં પ્રોત્સાહનનાં કે દંડનાં (ઈન્સેન્ટિવ કે ડીસઈન્સેન્ટિવ) પગલાં ન જ લેવાં તેવું નક્કી કર્યું હતું. વસતી નિયંત્રણ માટે વિશ્વમાં સ્વીકારાયેલાં આરોગ્ય સુધારણા અને કુટુંબ કલ્યાણનાં પગલાં લેવાય તેવો જ આગ્રહ ત્યારે રાખ્યો હતો. ભારત સરકારે આંતરરાષ્ટ્રીય વસતી અંગેની પરિષદમાં પણ પ્રજનન આરોગ્યની સંભાળ લેવા પરત્વે જ સંમતિ દર્શાવી હતી. તો ગુજરાતમાં આ સર્વ અને પોતાની ૨૦૦૨માં સ્વીકારેલી નીતિ પણ વિસારે પાડવાનું શું કારણ હોય ? મંત્રીશ્રીએ ઉદ્દેશો અને કારણોમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે કે આ સુધારો કરીને તેઓ રાષ્ટ્રીય વસ્તી નીતિ (૨૦૦૨) નું પાલન કરી રહ્યા છે !

મંત્રીશ્રીના મત મુજબ આ સુધારાની ભવિષ્યલક્ષી અસર પડશે. વસતી નિષ્ણાતો કંઈક બીજું જ કહે છે. ૨૦૦૬ની સાલ સુધીમાં ગુજરાતની વસ્તી વધીને ૬ કરોડ ૮૧ લાખની થશે તેવું ગણિત છે. દરેક યુગલ ફક્ત ૨.૧ બાળકોને જન્મ આપે

તો પણ વસ્તીવધારાની આ ગતિ રહેશે જ કેમ કે ગુજરાતમાં બાળકોને જન્મ આપે તેવી યુવાન વસ્તી ઘણી વધુ છે. એટલે કુટુંબમાંની સભ્ય સંખ્યા ગૌણ બને છે. પ્રજનનક્ષમ વસતી વધુ હોવાથી વસતી વધવાની જ છે. તો આ સુધારા પાછળ કયા ભવિષ્યની ગણતરી હશે ?

આપણા ગુજરાતની અન્ય વાસ્તવિકતા એવી છે કે મોટા ભાગની ઓ.બી.સી., એસ.સી. અને એસ.ટી. જ્ઞાતિઓમાં/ જૂથોમાં બાળલગ્નો અત્યંત પ્રચલિત છે. આને કારણે કન્યા યુવતી બનીને પોતાની શારીરિક પ્રક્રિયાઓ વિશે સભાન થાય ત્યાં સુધીમાં બે કે ત્રણ બાળકોની માતા બની જાય છે. આના કોઈ આંકડા મળવા શક્ય નથી કેમ કે બધા જાણે છે કે લગ્ન માટે ઓછામાં ઓછો ઉંમર ૧૮ હોય તેવી માની ઉંમર ૧૯ જ લખાવાય ! આમ છતાં નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે-૨ (૧૯૯૮-૯) અને જિલ્લા કક્ષાનાં કુટુંબોના સર્વેના આંકડા (બીજો રાઉન્ડ, ફેઝ ૧)માં જણાવ્યા પ્રમાણે ચારથી વધુ બાળકો ધરાવતી સ્ત્રીઓમાંથી ૬૪% સ્ત્રીઓએ ઓછાં બાળકો હોવાં જોઈએ તેવું જણાવ્યું છે. ત્રણ બાળકો ધરાવતી સ્ત્રીઓમાંથી ૪૯ સ્ત્રીઓએ ઓછાં બાળકો હોવા જોઈએ તેવું જણાવ્યું છે. સ્પષ્ટ છે કે સ્ત્રીઓ ઈચ્છે તેના કરતાં વધુ બાળકોને તેમણે જન્મ આપવો પડે છે. તેનો અર્થ એવો કરીએ કે આપણે સ્ત્રીઓને જરૂરી તેવી પ્રજનનને લગતી સેવાઓ પહોંચાડી નથી. સરકારે સ્ત્રીઓને ગર્ભનિયંત્રણનાં સાધનો અને તેના ઉપયોગનું શિક્ષણ પહોંચાડવું વધુ જરૂરી જણાય છે. નિષ્ણાતો એવું પણ કહે છે કે જન્મેલું દરેક બાળક જીવે તેવી પરિસ્થિતિ ઉભી કરી શકીએ તો પણ વસતી નિયંત્રણ આપોઆપ થવા માંડે !

હકીકતે આવું બધું નિષ્ણાતો વર્ષોથી કહે છે. એટલું જ નહીં, સરકારે ૨૦૦૨માં ગુજરાતમાં, ૨૦૦૦માં ભારતમાં અને તેથી પહેલાં વૈશ્વિક સ્તરે તે બધું સ્વીકાર્યું જ છે, છતાં ફરીથી આવો 'સુધારો' (?) શા માટે ? અમને દુઃખ એક બીજી વાતનું પણ છે. પંચાયત/મ્યુનિસિપાલિટી/ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન માટે

અંદરનાં પાને : ચિત્રવાર્તા-૬ : સામાજિક ન્યાય ને આત્મસન્માન, વંચિતોને અધિકાર અને આપીએ બહુમાન

ચૂંટણીમાં ઊભા રહેનારાને બે બાળકોથી વધુ ન હોવાં જોઈએ તેવો સુધારો દીકરીઓના જન્મ સામે ખતરો ઊભો કરે છે. ગુજરાતી સમાજમાં દીકરાના જન્મને જ વહાલો ગણતા ગુજરાતીઓ દીકરી પ્રત્યે વધુને વધુ ભેદભાવ રાખશે. અત્યારે જ દીકરીની સંખ્યા દીકરાઓ કરતાં ઓછી છે. આ સુધારો અમલમાં આવ્યા પછી દીકરી જન્મવાની છે એવું ખબર પડે એટલે તેની ભુણ હત્યા થશે. દીકરી જન્મે પછી તેનો ત્યાગ, બાળપણમાં કુપોષણ અને ઈલાજભેદથી તેનાં અપમૃત્યુ થવાની સંભાવના વધશે. જેને પુત્રીજન્મ થયો તે પત્નીનો ત્યાગ કરવા જેવા અનેક સ્ત્રી વિરોધી દુષ્કૃત્યોમાં વધારો થશે તેવું અમે સમજીએ છીએ તેથી તેનો ડર પણ લાગે છે. વધુમાં જાણવા મળ્યું છે કે જે રાજ્યમાં બેથી વધુ બાળકો હોય તે વ્યક્તિ પંચાયતો વગેરેમાં ચૂંટાઈ શકે નહીં તેવો કાયદો થયો છે. આ ચૂંટાયેલા સભ્યોને પંચાયતોમાંથી બાકાત કરવામાં આવ્યા છે. સ્ત્રીઓને દુઃખી કરવા માટે સરકારે આ 'સુધારો' સુચવ્યો જ નહીં હોય તેવું માનવા અમે તૈયાર છીએ. જેમ ઉપર જણાવેલી અનેક નીતિઓ તેમ જ નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયો પર દીર્ઘ વિચારણા ન કરી, તેમ સ્ત્રીઓ વિશેના મુદ્દાનું પણ થયું લાગે છે. ગુજરાત સરકાર આ 'સુધારો' કાયદામાં પરિવર્તિત ન કરે તેવું ઈચ્છીએ. હવે એક છેલ્લી વાત, સુધારા ખરડામાં અંગ્રેજીમાં જણાવ્યું છે

કે, 'બોમ્બે પ્રોવિન્શિઅલ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ ૧૯૪૯ની કલમ ૧૦ની પેટાકલમ-૧ ના કલોઝ (આઈ) પછી કલોઝ(જે) ઉમેરવું. ઉપર જણાવેલો કાયદો જોતાં એવું સમજાય કે તેની કલમ-૧૦ની પેટાકલમ-૧માં (એચ) સુધી જ કલોઝ છે એટલે નવું કલોઝ '(આઈ)' તરીકે જ મૂકવા જેવું હતું. કાયદા કરવાના લખાણમાં આવી બેદરકારીની અપેક્ષા ન હોય !

ચૂંટણીમાં કઈ કઈ વ્યક્તિઓ ભાગ ન લઈ શકે તેને લગતી આ કલમ-૧૦ છે. તેવી જ ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમ-૧૯૯૩માં કલમ-૩૦ છે. આવી કલમોમાં ગેરલાયકાતનાં લક્ષણોમાં તે વ્યક્તિ જેલમાં ગુનેગાર તરીકે સજા ભોગવી ચૂકી હોય, નાદાર હોય, જે વ્યક્તિએ આગલાં લહેણાં ભરપાઈ કર્યાં ન હોય, તેવાને મૂકવામાં આવ્યા છે. આ યાદીમાં જ બે કરતાં વધુ બાળકો ધરાવતી હોય તેવી વ્યક્તિને મૂકી દેવાનું અજુગતું લાગે છે.

વધારામાં બાળકોની સંખ્યા વિધાનસભાની કે લોકસભાની ચૂંટણીમાં ઊભા રહેવા માંગતા હોય તેને નડવાની નથી તે નક્કી છે. આ પંચાયતો, મ્યુનિસિપાલિટીઓ અને મ્યુનિ. કોર્પોરેશન એ શું કર્યું કે તેમની પર આવી તવાઈ લાગ્યા ! અને તે પણ પહેલાં સ્વીકારેલી નીતિઓ, નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયો, સ્ત્રીઓની સ્વસ્થતા બધું જ નેવે મૂકી દઈને ? ખમૈયા કરોને ! ■

(શ્રી ઈલાબહેન પાઠક, 'અવાજ' સંસ્થાનાં નિયામક છે.)

દંડનો ડર, વડીલો પ્રત્યેનો આદર તેમને દારૂથી દૂર રાખે છે !

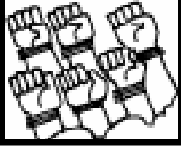
શું કડક કાયદા, મહાત્મા ગાંધીના ઉપદેશ કે સરકાર દ્વારા પ્રોત્સાહનથી દારૂબંધીનો અમલ કરાવી શકાય ? આ પ્રશ્નનો જવાબ એ છે કે, મધ્યપ્રદેશના જબલપુર જિલ્લાનાં ચાર આદિવાસી ગામના રહેવાસીઓને આ પૈકી એકેય વિકલ્પ લાગુ પડતો નથી. આ ગામોના રહેવાસીઓ દારૂબંધીનો અમલ એ કારણસર કરે છે કે તેઓ તેમના વડીલોનો આદર કરે છે. બીજું કારણ એ પણ છે કે, દેશી દારૂ બનાવનારને ફટકારવામાં આવતો રૂ.૧૦૦૦ દંડ ચૂકવવાનું તેમને જરાય પરવડે તેમ નથી.

ચાપરા, બરેલી-પાતાર, સિલ્વારામાનપુર અને નકાટિયાના રહેવાસીઓએ આ કાર્યના શ્રીગણેશ ગત વર્ષે કર્યા હતા. ચાપરામાં તો દારૂબંધી છેલ્લાં ૧૫ વર્ષથી અમલમાં હતી, પરંતુ બાકીનાં ત્રણ ગામમાં દર રોજ કંકાસ થતો હતો. પરિસ્થિતિ હદ બહાર જતાં આ ગામોના વડીલોએ સમસ્યા અંગે ચર્ચા કરવા તમામ રહીશોની એક બેઠક બોલાવી અને સુનિશ્ચિત કર્યું કે, વડીલોના આદેશનો કોઈ ભંગ કરશે નહીં. પંચાયતે નિયમ ઘડ્યો કે, દેશી દારૂ બનાવતાં ઝડપાશે તેને રૂ.૧૦૦૦નો દંડ કરાશે.

દારૂબંધીને વરસ વીતવા છતાં હજુ સુધી એકેય ગુનો નોંધાયો નથી : ગ્રામજનોએ તબીબી હેતુસર દારૂનો ઉપયોગ પણ બંધ કરી દીધો છે.

આ વાતને આજે વરસ વીત્યું છે અને હજુ સુધી એક પણ ગુનો નોંધાયો નથી. ૧૫૦૦ ઉપરાંત વસ્તી ધરાવતા આ ગામના રહીશોએ ધાર્મિક કે તબીબી હેતુસર દારૂનો ઉપયોગ પણ બંધ કરી દીધો છે. જબલપુરથી ૬૦-૬૫ કિ.મી.ના અંતરે આવેલા, માર્ગ-વીજળીની સુવિધાથી વંચિત એવા આ ગામોના મોટાભાગના રહીશો નિરક્ષર છે, જેઓ તેમના વડીલો અને પંચાયતની વાત જ કાને ધરે છે.

દારૂનું સેવન એ આદિવાસીઓની જિંદગીનો એક અભિન્ન હિસ્સો હોવાથી તેમના વડીલોએ એ અંગે વિચાર્યું નહોતું કે દારૂબંધી યુવાનોને કામ તરફ પાછા વાળવા માટેનો વિકલ્પ બની શકે છે, પરંતુ પત્નીની મારજુડના કિસ્સા બહાર આવતા ગોંદના વડીલોએ તેમની દાયકાઓ જૂની પરંપરા તોડવાનો નિર્ણય કર્યો. જોકે, આ ગામોમાં ફૂંકાયેલા પરિવર્તનના આ વાયરાથી સત્તાવાળાઓ અજાણ છે. દારૂબંધીના અમલ માટે ગ્રામજનોને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે કોઈ પુરસ્કારની ઘોષણા કરાઈ નથી, પરંતુ નવી વિધાનસભામાં ગોંદવાણા ગણતંત્ર પાર્ટીના ત્રણ ધારાસભ્ય હોવાથી સ્થિતિ બદલાઈ શકે છે. ■

હું શક્તિ છું

કાયદાની જાણકારી અને મક્કમ મનોબળથી મેં સફળતા મેળવી : કિલુબહેન ગામીત

મારું નામ કિલુબહેન જે. ગામીત છે. હું સુરત જિલ્લાના સોનગઢ તાલુકાના નિશાણા ગામની વતની છું. ગામમાં ૨૦૦૦ લોકોની વસ્તી છે. એક મહિલા સરપંચ તરીકે કામ કરતાં મને ઘણા અનુભવો થયા છે. જ્યારે વર્ષ ૨૦૦૨માં અમારી પંચાયતની ચૂંટણી થઈ ત્યારે ગામના અમુક આગેવાનોએ મને ચૂંટણીમાં ઊભા રહેવાની ના પાડી હતી. આગેવાનો કહેતા કે, “આ છોકરી શું કરી શકવાની છે ?” હું સરપંચ તરીકે ચૂંટાઈ પછી મારી કામગીરી જોઈને મારામાં લોકોને વિશ્વાસ બેઠો.

મેં સરપંચ તરીકેનો ચાર્જ સંભાળ્યો તે પહેલાં તલાટી કમ મંત્રી અમારી પંચાયતમાં અનિયમિત હતા. મેં તલાટીને કડક ભાષામાં કહી દીધું કે, “તમારે અઠવાડિયામાં બે વખત મંગળ અને શુક્રવારે પંચાયત ઓફિસમાં બેસવું જ પડશે.” તલાટીએ મારી વાત માનવી પડી, કારણ કે હું એક ચૂંટાયેલી જાગૃત સરપંચ છું. હવેથી તલાટી નિયમિત રીતે ઓફિસમાં આવે છે.

ગયા વર્ષે અમારા ગામમાં એક બનાવ બન્યો. ગામના એક બહેનને એના બનેવી સાથે આડો સંબંધ હતો. આ આડા સંબંધની તેના પતિને જાણ થઈ ગઈ. પતિથી આ વાત સહન ન થતાં તેણે ગળે ફાંસો ખાધો, તેમ છતાં તે જીવી ગયો. ત્યારપછી એક સરપંચ તરીકે મેં બહેનના પતિને સમજાવીને પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદ દાખલ કરાવી. ત્યારબાદ આડો સંબંધ રાખનાર ભાઈને બોલાવીને સાડા આઠ હજાર રૂપિયાનો દંડ કર્યો. દંડ કરવા પાછળનો મારો હેતુ એ હતો કે, ગામમાં ફરીવાર આવું કોઈ ન કરે અને કોઈના સંસારમાં તિરાડ ન પડે. દંડની રકમમાંથી અડધી રકમ મેં પંચાયતમાં જમા લીધી અને ગામના વિકાસનાં કામો માટે લોકજાણ તરીકે અનામત રાખી. બાકીની રકમ આપઘાત કરવાની કોશિશ કરનાર પતિને દવા અને હોસ્પિટલના ખર્ચ માટે આપી. મેં આ બધા નિર્ણયો પંચાયતના સૌ સભ્યોને સાથે રાખીને લીધા છે.

તાલુકાના અધિકારીઓ ગામમાં આવ્યા અને મને કહેવા લાગ્યા કે, “બહેન, ૨૫ જેટલા માણસો તો ભેગા કરી આપો. અમારે ગ્રામ સભા ભરવાની છે.”

આખરે અમારા ગામની સંગઠન-શક્તિની જીત થઈ. ટીડીઓ સાહેબે અગાઉની ગ્રામ સભામાં થયેલા ઠરાવો મુજબ શાખાના બે ઓરડા, શાખાનાં કમ્પાઉન્ડની દિવાલ, આંગણવાડી રિપેરિંગ અને છ કિલોમીટરનો પાકો રસ્તો કરી આપવાની બાંધધરી આપી.

અમારા ગામમાં છઠ્ઠી ઓક્ટોબર, ૨૦૦૪ના રોજ સરકાર તરફથી ગ્રામ સભા યોજાવાની હતી. મને તેની જાણ થઈ કે તરત જ મેં ગામના ભાઈ-બહેનોની મીટિંગ બોલાવી. તેમાં મેં ગ્રામ સભાનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું, સાથે સાથે સરપંચ અને પંચાયતના સત્તા અને ફરજો વિશે પણ લોકોને જાણકારી આપી. મીટિંગના અંતે અમે બધાએ સરકાર દ્વારા યોજવામાં આવેલી ગ્રામ સભાનો બહિષ્કાર કરવાનું નક્કી કર્યું. અમે ગ્રામ સભા ભરીને જે ઠરાવ કરીએ છીએ તેનો ખરેખર કોઈ અમલ થતો નથી તે કારણે અમે ગ્રામ સભાનો વિરોધ જાહેર કરેલો. છઠ્ઠી ઓક્ટોબરે તાલુકાના અધિકારીઓ ગામમાં આવ્યા અને મને કહેવા લાગ્યા કે, “બહેન, ૨૫ જેટલા માણસો તો ભેગા કરી આપો. અમારે ગ્રામ સભા ભરવાની છે.” ત્યારે મેં તેમને કહેલું કે, “સાહેબ, ગ્રામ સભા ગામ લોકોની છે અને તેને બોલાવવાનું કામ પંચાયતનું છે.

પહેલાં અગાઉની ગ્રામ સભામાં થયેલા ઠરાવોનો અમલ કરો પછી જ બીજી ગ્રામ સભા યોજાવો.”

૧૧મી ઓક્ટોબરના રોજ તાલુકાએથી ફરી વાર ગ્રામ સભા જાહેર થઈ. ટીડીઓ સાહેબે મારી

ઉપર ગ્રામ સભા ભરવાનું દબાણ કર્યું, પણ મેં મચક ન આપી. આખરે અમારા ગામની સંગઠન-શક્તિની જીત થઈ. ટીડીઓ સાહેબે અગાઉની ગ્રામ સભામાં થયેલા ઠરાવો મુજબ શાખાના બે ઓરડા, શાખાનાં કમ્પાઉન્ડની દિવાલ, આંગણવાડી રિપેરિંગ અને છ કિલોમીટરનો પાકો રસ્તો કરી આપવાની બાંધધરી આપી. આંગણવાડી રિપેર કરવાનું કામ તો પૂરું પણ થઈ ગયું. હાલમાં શાખાના બે ઓરડા બાંધવાનું કામ ચાલુ છે. પહેલાં અમારા ગામમાં લોકો સંગઠિત નહોતા, ગ્રામ સભાનો વિરોધ કરવાના પ્રસંગે સૌ કોઈ એક થઈ ગયા એનો મને ખૂબ આનંદ છે.

આજે ગામમાં કોઈ પણ કામ કે યોજના આવે ત્યારે તેનો લાભ દરેક વ્યક્તિને સમાન રીતે મળે તેનું હું ધ્યાન રાખું છું, મેં સાત હેન્ડપંપ અને ફળિયામાં મેટલના રસ્તા બનાવી આપ્યા છે. ગામનું યુવક મંડળ અને મહિલા મંડળ પણ સક્રિય બન્યું છે. ઉપસરપંચ શ્રી દશરથભાઈ ગામીત પણ મને સહયોગ આપે છે. ગ્રામ પંચાયતની સામાજિક ન્યાય સમિતિના ચેરમેનને પણ હું સલાહ માર્ગદર્શન આપું છું.

(અનુસંધાન પાના નં.૪ ઉપર)

કેરળમાં સ્થાનિક સ્વશાસનમાં ચૂંટાયેલી મહિલાઓના સંગઠનની મહેનતાણું વધારવાની માગણી ફળી

‘એસોસિએશન ઓફ વીમેન ઈલેક્ટેડ મેમ્બર્સ ઈન કેરળ’ એ કેરળ રાજ્યનું રજિસ્ટર્ડ સંગઠન છે. આ સંગઠનને નવી દિલ્હી સ્થિત સ્વૈચ્છિક સંસ્થા ‘પ્રિયા’ અને તેની સ્થાનિક ભાગીદાર સંસ્થા ‘સહાય’ દ્વારા ટેકો પૂરો પાડવામાં આવે છે. આ સંગઠને કેરળના મુખ્યમંત્રી અને કેબિનેટ મંત્રીને પોતાનું માસિક મહેનતાણું વધારવા માટે માર્ચ, ૨૦૦૪માં એક આવેદનપત્ર આપ્યું હતું. વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ અને વિકાસલક્ષી એજન્ડાનો અસરકારક અમલ કરવા માટે મહિલાઓએ જાણવેલા સમય બદલ મહેનતાણું વધારવાની માગણી આ ચૂંટાયેલી મહિલાઓ દ્વારા થઈ હતી. આ માગણી સ્વીકારવા માટે જુદાજુદા ચૂંટાયેલા સભ્યો દ્વારા સરકાર ઉપર ખૂબ દબાણ કરવામાં આવ્યું, પરિણામે કેબિનેટ મીટિંગમાં ઓગસ્ટ-૨૦૦૪થી સ્થાનિક સ્વશાસનમાં ચૂંટાયેલા સભ્યોનું મહેનતાણું વધારવાનું નક્કી થયું. આ નિર્ણયથી કેરળ રાજ્યમાં નીચે પ્રમાણેનું મહેનતાણું અમલમાં આવ્યું છે:

મહાનગરપાલિકા

	પહેલાનું મહેનતાણું રૂપિયા	વધારો કર્યા પછીનું મહેનતાણું રૂપિયા
મેયર	૪૫૦૦/-	૫૪૦૦/-
ડે. મેયર	૩૫૦૦/-	૪૨૦૦/-
સ્ટેન્ડિંગ કમિટીના ચેરપર્સન	૨૦૦૦/-	૨૪૦૦/-
ચૂંટાયેલા સભ્યો	૧૫૦૦/-	૧૮૦૦/-

નગરપાલિકા

પ્રમુખ	૪૦૦૦/-	૪૮૦૦/-
ઉપપ્રમુખ	૩૦૦૦/-	૩૬૦૦/-
સ્ટેન્ડિંગ કમિટીના ચેરપર્સન	૧૭૫૦/-	૨૧૦૦/-
ચૂંટાયેલા સભ્યો	૧૨૫૦/-	૧૫૦૦/-

જિલ્લા પંચાયત

પ્રમુખ	૪૫૦૦/-	૫૪૦૦/-
ઉપપ્રમુખ	૩૫૦૦/-	૪૨૦૦/-
સ્ટેન્ડિંગ કમિટીના ચેરપર્સન	૨૦૦૦/-	૨૪૦૦/-
ચૂંટાયેલા સભ્યો	૧૭૫૦/-	૨૧૦૦/-

તાલુકા પંચાયત

પ્રમુખ	૪૦૦૦/-	૪૮૦૦/-
ઉપપ્રમુખ	૩૦૦૦/-	૩૬૦૦/-
સ્ટેન્ડિંગ કમિટીના ચેરપર્સન	૧૭૫૦/-	૨૧૦૦/-
ચૂંટાયેલા સભ્યો	૧૨૫૦/-	૧૫૦૦/-

ગ્રામ પંચાયત

પ્રમુખ	૩૫૦૦/-	૪૨૦૦/-
ઉપપ્રમુખ	૨૫૦૦/-	૩૦૦૦/-
સ્ટેન્ડિંગ કમિટીના ચેરપર્સન	૧૫૦૦/-	૧૮૦૦/-
ચૂંટાયેલા સભ્યો	૧૦૦૦/-	૧૨૦૦/-

ઉપરોક્ત સફળતા મેળવીને સંગઠનની મહિલાઓનો આત્મવિશ્વાસ બુલંદ બન્યો છે.

(સ્ત્રોત : ‘સહાય’, કેરળ)

(અનુ. પાના નં.૩ ઉપરથી)

અમારા તાલુકામાં ચાલતા ‘કાનૂની સહાય અને માનવ અધિકાર કેન્દ્ર’ અને અમારા ‘આદિવાસી સર્વાંગી વિકાસ સંઘ’ની મદદથી જ હું આટલી સક્ષમ બની છું. ગ્રામ પંચાયત, ગ્રામ સભ્ય, પંચાયતના કાયદા-કાનૂન અને વહીવટ વિશે ‘કાનૂની કેન્દ્ર’ મારફતે જ મને જાણકારી મળી છે. હું હાલમાં વ્યારા કોર્ટમાં એક વકીલ તરીકે પ્રેક્ટિસ કરું છું.

હું દરેક સારા-નરસા પ્રસંગમાં ગામના લોકોની પડખે ઊભી રહું છું. ગામના ઝઘડા ગામમાં જ પતે તે માટે હંમેશાં પ્રયત્ન કરું છું. મારા ઉમદા વાણી, વર્તન અને વ્યવહારના કારણે પણ લોકો મને આદર આપે છે એવું મને લાગે છે. મક્કમ બનોબળ અને કાયદાની જાણકારીથી મેં સફળતા મેળવી છે.

સરપંચ તરીકેનું મારું આ ચોથું વર્ષ ચાલે છે. ગામના લોકો મને ચૂંટીને તાલુકા સભ્ય બનાવવા માંગે છે. તેઓ કહે છે કે, ‘જેમ ગામમાં ચોખ્ખો અને અસરકારક વહીવટ કર્યો એવો તાલુકામાં કરવાની જરૂર છે.’

(‘ચરખા’ સાથેની વાતચીતના આધારે)

કિલુબહેન ગામીતનો ફોન નં. ૦૨૬૨૪-૨૪૧૨૦૨ (ઘર)
૨૨૧૮૭૪ (ઑફિસ)

એક સરપંચના દૃઢ સંકલ્પે ગુનેગારોના ગામની કાયાપલટ કરી

મધ્યપ્રદેશના નરસિંહપુર જિલ્લાનાં મજની ગામના લોકો એમની નજીક આવેલા જંગલ પર જ તેમની આજીવિકા માટે આધાર રાખતા હતા. જંગલનાં વૃક્ષો કાપીને કાયદાનો સરેઆમ ભંગ કરીને તેઓ એમનો જીવનનિર્વાહ ચાલે એટલું રળી લેતા હતા. નવરાશનો સમય દારૂ પીવામાં અને જુગાર રમવામાં જતો હતો. પોલીસ અને જંગલ ખાતાના અધિકારીઓ પણ આ ગામના રીઢા ગુનેગારોને નવ ગજના નમસ્કાર કરતા હતા.

જોકે, દસેક વર્ષ પહેલાં દબ્બલસિંઘ ગામના સરપંચ બન્યાને બધું બદલાઈ ગયું. શરૂશરૂમાં તો એમણે બધું જેમ ચાલતું હતું. એમ જ ચાલવા દીધું, પણ ઊંડે ઊંડે એમને થતું હતું કે એમના ગામને બદનામીમાંથી મુક્ત કરવું જોઈએ. ગુનેગારોના ગામના સરપંચ હોવામાં બદનામી જ છે એમ એમને થતું. શાંતિ અને સુખથી જીવતાં બાજુનાં ગામોની મને ઈર્ષ્યા થતી એમ દબ્બલસિંઘ કહે છે.

આજથી એકાદ વર્ષ પહેલાં દબ્બલસિંઘ ડિસ્ટ્રિક્ટ પોવર્ટી ઈનિશિએટિવ્ઝ પ્રોજેક્ટના કો-ઓર્ડિનેટર જી. એસ. તેકમને મળ્યા. તેકમે દબ્બલસિંઘને તમામ મદદની ખાતરી આપી પણ સાથે એક શરત પણ મૂકી કે ગ્રામવાસીઓએ દારૂ - જુગારને ત્યજી દઈને ખેતી અપનાવવી પડશે. ગામના ગુનેગારોના ચહેરા યાદ આવતા દબ્બલસિંઘ થોડા ખચકાયા તો ખરા પણ પછી એમણે નિર્ધાર કરી લીધો કે ગામના ભલા માટે આ પરિવર્તન લાવ્યા વિના છુટકો નથી.

દબ્બલસિંઘે ગ્રામવાસીઓનો સંપર્ક કરવા માંડ્યો. એમને હકારાત્મક પ્રતિસાદ પણ સાંપડવા માંડ્યો. પોવર્ટી ઈનિશિએટિવ્ઝ પ્રોજેક્ટ તરફથી મળતી આર્થિક સહાયને કારણે આખરે આખા ગામની સિકલ જ બદલાઈ ગઈ. જંગલોનાં વૃક્ષો કે લાકડાં કાપવા માટે થતી છૂપી ઘૂસણખોરી બંધ થઈ ગઈ. વર્ષો સુધી બંજર પડી રહેલી જમીનમાં પાક લહેરાવા લાગ્યા. મજનીની ધરતી હરિયાળી બની ગઈ. અગાઉ ભાગ્યે જ ૨૦ હેક્ટર જમીનમાં ખેતી થતી, તેને બદલે ૨૦૦ એકર જમીનમાં ખેતી થવા લાગી. મોટાભાગની જમીનને સિંચાઈ દ્વારા પાણી મળવા

લાગ્યું. બે ટ્રેક્ટરો, એક ગ્રેસર અને એક સ્પ્રિંકલર સિસ્ટમ આવી ગયા. લોકોની સાચા માર્ગે વળવાની નિષ્ઠાનાં એ ફળ હતાં.

થોડા જ સમયમાં પાંચ હજાર લિટરની કેપેસિટીવાળી પાણીની ટાંકી પણ આવી જશે અને પાઈપ લાઈનો દ્વારા લોકોને ચોખ્ખું પાણી પહોંચાડાશે. છ બાયોગેસ એકમો પણ ઉભા કરાવાનાં છે. તેને કારણે રસોઈથી થતો ધુમાડો નિવારી શકાશે. ગામના એક રહેવાસી પ્રમોદસિંઘ કહે છે કે આજુબાજુના કોઈ પણ ગ્રામવાસીને મજની ગામની આ કાયાપલટથી આશ્ચર્ય થશે.

પરંતુ, આ કાયાપલટ કંઈ રાતોરાત થઈ નથી. ગામલોકોએ સ્વસહાય જૂથો સ્થાપ્યાં અને પોવર્ટી ઈનિશિએટિવ્ઝ પ્રોજેક્ટે

તેકમે શરત મુકી કે, ગ્રામવાસીઓએ દારૂ-જુગારને ત્યજી દઈને ખેતી અપનાવવી પડશે. દબ્બલસિંઘ ગામના ગુનેગારોના ચહેરા યાદ આવતા થોડા ખચકાયા તો ખરા પણ પછી એમણે નિર્ધાર કરી લીધો કે ગામના ભલા માટે આ પરિવર્તન લાવ્યા વિના છુટકો નથી.

આર્થિક સહાય કરી. જમીનને સમતળ કરાઈ, પાતાળકૂવાઓ ખોદાયા, અને પંપો ચલાવવા માટે વીજળીની વ્યવસ્થા કરાઈ. જિલ્લા આયોજન સમિતિએ વીજળી માટે ૧ લાખ રૂપિયા ફાળવ્યા તો ગામલોકોએ પોતે ૩૫ હજાર રૂપિયાનો ફાળો એકઠો કર્યો.

થોડા સમયમાં તો ૩૦ જેટલાં સ્વસહાય જૂથો પણ રચવામાં આવ્યાં. એ બધી મળીને ૨૦ લાખ રૂપિયાની આર્થિક

સહાય મળી. રસ્તા, પાણી, વીજળી માટે પોણા છ લાખ રૂપિયાની જોગવાઈ કરાઈ. દસેક જૂથે ૬૦થી ૭૦ કિવન્ટલ ઘઉં અને ચણા વાવ્યા. અડદની દાળનો પણ ખરીફ સીઝનમાં ઉતારો લેવાય. આ બધાના વેચાણમાંથી પૈસા તો મળ્યા જ, પણ લોકોને કંઈક સારું કામ કર્યાનો સંતોષ પણ પ્રાપ્ત થયો. લોકોમાં હવે તો એટલો ઉત્સાહનો સંચાર થયો છે કે તેઓ હવે નવા નવા પ્રયોગો પણ કરવા લાગ્યા છે. કોઈકે સૂરજમુખીની ખેતી શરૂ કરી છે, તો કોઈએ શાકભાજીની.

શાળાએ જવાની ઉમરનાં તમામ બાળકો હવે ભણવા જવા લાગ્યાં છે. ગામનો એક રહેવાસી દ્વારકા કહે છે કે અમારા માટે તો આ મોક્ષથી જરાય કમ નથી, એનો રસ્તો અમને સરપંચ દબ્બલસિંઘે બતાવ્યો છે. ('જનસત્તા' દૈનિક)

રાજસ્થાનની પ્રેરણાદાયી ગ્રામ પંચાયત : કુશલપુરા

ગયા વખતે જ્યારે પંચાયતી રાજમાં ચૂંટણી દરમ્યાન સરપંચની ચૂંટણી માટે પ્રચાર ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે રાજસ્થાનના લગભગ ૧૦,૦૦૦ પંચાયતના ઉમેદવાર અને તેના સમર્થકો જીતવા માટે ખૂબ મહેનત કરી રહ્યા હતા. લાખો રૂપિયા પાણીની જેમ વાપરી નાખ્યા ! ગોળ, દારૂ, ચા-પાણી અને ઠંડા પીણા પીવડાવવા અને ખવડાવવા માટે હરિફાઈ ચાલતી હતી. નબળામાં નબળા ઉમેદવાર માટે પણ જીપ અને મોટરસાયકલ દોડી રહ્યા હતા. આવી દોડધામમાં રાજસ્થાનના રાજસમંદ જિલ્લાના ભીમ તાલુકાની કુશલપુરા પંચાયતમાં સરપંચપદના ઉમેદવાર નારાયણ સિંહને સાથે લઈને 'મજૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન'ના પદયાત્રીઓની એક ટોળી ગામે ગામ ચાલીને જઈ રહી હતી. તેમની પાસે એક સાઇકલ હતી. તેમાં માર્શક (લાઉડ સ્પીકર) અને બેટરી બાંધેલી હતી. ગામ આવતા જ સંગઠનના લોકો કઠપુતલીના ખેલ અથવા ગીત ગાઈને લોકોને એક જગ્યાએ ભેગા કરતા અને તેમનો ગામમાં આવવાનો હેતુ

જણાવતા. તેમના દાવા અને આશ્વાસન બહુ જ અલગ હતા, તેઓ પોતાની સાથે એક પત્રિકા લાવેલા તેમાં કેટલીક શરતો લખી હતી. અત્યાર સુધી તો ચૂંટણીમાં લડતા ઉમેદવારની સામે ગ્રામવાસીઓ શરત રાખતા અને ઉમેદવારો મતની લાલચમાં તે શરત માની પણ લેતા, પરંતુ અહીં તો કાંઈક અલગ જ વાત છે. ચૂંટણી લડતો ઉમેદવાર જ સામેથી શરતો રાખતો હતો. શરતો પણ કેવી વિચિત્ર પ્રકારની ! સરપંચ પદ માટેના ઉમેદવાર નારાયણસિંહની સાથે આવેલી ટીમનું કહેવું એવું હતું કે- 'અમે ન તો ચા-પાણી પીવડાવશું', 'ન તો ગોળ ખવરાવીશું', 'શરાબ તો ક્યારેય નહીં પીવડાવીએ', 'મતદાન કેન્દ્ર પર તમને લાવવા-મૂકવા ગાડીની સગવડ પણ નહીં આપીએ.' તમારે પોતે જ ચાલીને આવવું પડશે અને મત દેવો પડશે. અમે એટલું વચન તો જરૂર આપીએ છીએ કે ચૂંટણી જીત્યા બાદ જે કોઈ રકમ ગ્રામ પંચાયતના વિકાસ માટે આવશે, તેનો એક-એક પૈસો લોકોના હિતમાં અને લોકોની સલાહ પ્રમાણે ખર્ચાશે. એવું પણ વચન આપવામાં આવ્યું કે પંચાયતના દસ્તાવેજ ખુલ્લા રાખવામાં આવશે, કોઈ પણ વ્યક્તિ આવીને તેને જોઈ શકશે.

મતદાતાઓને 'મજૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન'ની આ વાતો ગમી ગઈ અને નારાયણસિંહના મુકાબલામાં તેની સામે ઉભેલા ઉમેદવારે વધુ ખર્ચા કરવા છતાં પણ તે હારી ગયા અને

નારાયણસિંહ સરપંચ બન્યા. તેમણે માત્ર રૂ.૧૪૦૦/- નો ખર્ચ કર્યો હતો. આમ તો સંગઠને ચૂંટણી ખર્ચની મર્યાદા રૂ.૧,૦૦૦/- નિર્ધારિત કરી હતી, પરંતુ સરપંચના પદ પર જીત્યા પછી નારાયણસિંહના સાસરીયાવાળાએ મીઠાઈ વહેંચી જેનાથી તેનો ખર્ચ વધી ગયો. રૂ.૪૦૦/- વધારે ખર્ચ થવાથી સંગઠનમાં ચર્ચા પણ કરવામાં આવી. આ રીતે પંચાયતી રાજની ચૂંટણીમાં નવો ઈતિહાસ રચાયો ! કુશલપુરાની જેમ અજમેર જિલ્લાની જવાજા પંચાયત સમિતિની ટોડગઢ પંચાયતમાં પણ 'મજૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન'ના તેજસિંહ ચૂંટણી લડ્યા અને રૂ.૧૦૦૦/- થી ઓછો ખર્ચ કરી જીત મેળવી. જ્યારે તેના વિરોધી ઉમેદવારે તો એક લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યો, તો પણ હાર્યા.

કુશલપુરાના સરપંચ બનેલા નારાયણસિંહે નક્કી કરેલું કે સંગઠનમાંથી તેઓ માત્ર રૂ.૬૦ મજૂરી લેશે તથા પૂર્ણ સમયના સરપંચની જેમ કામ કરશે. પાછલાં સાડાચાર વર્ષમાં તેમણે આ વચન

નિભાવ્યું છે.

નારાયણ સિંહ જ્યારે ૧૯૮૭માં 'બરાર'ના રાજકીય વિદ્યાલયમાં ધોરણ-૯ના વિદ્યાર્થી હતા ત્યારે તેઓ સંગઠનના સ્થાપક 'અરૂણ રોય,' 'શંકરસિંહ' અને 'નિખિલ ડે' ના સંપર્કમાં આવ્યા. તેમની ઈચ્છા તો સાર્વજનિક નિર્માણ વિભાગમાં ઠેકેદાર થવાની હતી, પરંતુ ૧૯૯૦માં 'મજૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન'ની સ્થાપના થતાં વિચારને બદલ્યો. ૧૯૯૧થી ૧૯૯૩ સુધી શ્રી નારાયણે 'સમાજ કાર્ય અને અનુસંધાન કેન્દ્ર' તિલોનિયાની સાથે મળી પીવાનાં પાણી માટે, બ્યાવર, જવાજા, ભીમ-દેવગઢ વિસ્તારમાં કામ કર્યું. ૧૯૯૩માં પૂર્ણ સમયના કાર્યકર્તા તરીકે સંગઠનમાં કામ કર્યું, સાથે સાથે સ્નાતક અને અનુસ્નાતક અભ્યાસ પૂરો કર્યો. ૧૯૯૬માં સંપૂર્ણ પણે સંગઠનને સમર્પિત થયા. ત્રણ વર્ષ સુધી સંગઠન દ્વારા સંચાલિત રેશનની દુકાન ચલાવી અને માહિતીના અધિકારના સંઘર્ષમાં ભાગ પણ લીધો.

મતદાતાઓને 'મજૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન'ની આ વાતો ગમી ગઈ અને નારાયણસિંહના મુકાબલામાં તેની સામે ઉભેલા ઉમેદવારે વધુ ખર્ચા કરવા છતાં પણ તે હારી ગયા અને નારાયણસિંહ સરપંચ બન્યા. તેમણે માત્ર રૂ.૧૪૦૦/- નો ખર્ચ કર્યો હતો.

નારાયણ સિંહ જણાવે છે કે તેનું મન ૧૯૯૫માં પણ ચૂંટણી લડવાનું હતું, પણ સંગઠનના સ્તર પર કોઈ નિર્ણય ન હતો લેવાયો જેથી, તે ચૂંટણી લડી ન શક્યા. ૨૦૦૦માં થયેલી ચૂંટણીમાં સંગઠને તેઓને સરપંચ બનાવી દીધા. સંગઠન રાજકારણમાં શું કામ આવ્યું ? આ સવાલનો જવાબ હતો કે ‘સંગઠન તો સદાય બીનસંગઠિત રાજનીતિમાં હતું, પરંતુ ચૂંટણીની રાજનીતિમાં આવવાનો નિર્ણય, લોકસુનાવણી દરમ્યાન લોકોના પડકારને લીધે લીધો’. લોકો સંગઠનને કહેતા કે, ‘ભ્રષ્ટાચારને દૂર કરવાની વાત કરવી આસાન

છે, પરંતુ એક ગ્રામ પંચાયત ચલાવવી બહુ જ મુશ્કેલ છે. કેટલીય ગોઠવણ કરવી પડે છે.’ સંગઠને આ પડકાર સ્વીકાર્યો અને ચાર જગ્યા પર સંરપચપદે ઉમેદવાર ઊભા રાખ્યા. પોતાના આદર્શ સાથે પ્રચાર-પ્રસાર કર્યો. બે ઉમેદવાર જીત્યા અને સંગઠને તેની કલ્પના પ્રમાણે પંચાયતનું સંચાલન કર્યું. આજે પણ બંને ગ્રામ પંચાયતોના

કાગળો બધા માટે ખુલ્લાં છે. કાર્યોમાં પારદર્શકતા રાખવામાં આવે છે અને પૂરી જવાબદારીથી કામ કરવામાં આવે છે. કુશલપુરામાં સરપંચ બન્યા પછી નારાયણ સિંહે પર્યાવરણ અને જળ સંરક્ષણના કામને અગ્રતા આપી. ૪૪ વર્ષ પછી તેમના કાર્યકાળ દરમ્યાન પહેલીવાર દુકાળ રાહત અંતર્ગત બંધપાળા, મગરીબંધ તથા કુશલપુરાથી ઓટોલિયાના રસ્તાનું બાંધકામ તથા બંધપાળા મરામતનું કામ થયું. પંચાયત વિસ્તારમાં ઝાડ અથવા રોપા કાપવા અથવા જાનવરોને ખવડાવવાનું બંધ કરવામાં આવ્યું. જે લોકોએ નિયમનું ઉલ્લંઘન કર્યું તેના વિરુદ્ધ પગલાં લેવામાં આવ્યાં. ઝાડ, રોપા બચાવવાનો એક ફાયદો તો એ થયો કે કુશલપુરાની સ્કૂલ પાસેનાં બાવળોની આવકમાંથી ૩૦ હજાર રૂપિયા ભેગા થયા.

સરપંચ નારાયણે સંગઠનની સલાહ પ્રમાણે મધ્યાહન ભોજનમાં ઘુઘરીને બદલે દળિયા(થુલી) બનાવવાની શરૂઆત કરી. સ્કૂલોમાં વિદ્યાર્થીઓ વધારવા માટે શિક્ષકોની સાથે મળી ‘સ્કૂલ ચાલો’ અભિયાન કર્યું, સર્વે કરાવાયો તથા વોર્ડ પંચ, સરપંચ તથા શિક્ષક, સ્કૂલે ન આવતા બધા વિદ્યાર્થીઓને મળ્યા. સરપંચે એમ પણ કહી દીધું કે જે મા-બાપ પોતાના છોકરા-છોકરીઓને સ્કૂલે નહીં મોકલે તેને પંચાયત તરફથી મળતી સુવિધાઓથી વંચિત રાખવામાં આવશે. રેશનની દુકાનના ડીલરે સ્કૂલે ન જતાં બાળકોના વાલીઓને કેરોસીન દેવાની પણ ના પાડી દીધી. દુકાળ રાહત કાર્યોમાં જોડાવાની પણ તેમને ના પાડવામાં આવી. આથી સો ટકા વિદ્યાર્થી શાળામાં દાખલ થયા. વિદ્યાલયોની ભૌતિક સુવિધાઓ પણ સુધારવામાં આવી.

મોરડીના દાંતા, ડાંગ અને સુનેતાનાં બાડિયામાં પાઠશાળા શરૂ કરવામાં આવી. ફેવડી, ગુંગારમાં શિક્ષકો માટે વિદ્યાલય બનાવ્યું. દેવડુંગરી અને ધોરેલામાં પ્રાથમિક શાળા બની. કુશલપુરામાં માધ્યમિક શાળામાં ૪ ઓરડા બનાવ્યા. આર.સી. તીલોનીયાના સહયોગથી ત્રણ પાણીના ટાંકા પણ બનાવ્યા હતા. નિર્ધન વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થીનીઓ માટે દાનવીરોનો સંપર્ક કરવામાં આવ્યો. બાવન લોકોએ આપેલા દાનમાંથી કપડાં, પેન, પેન્સિલ વગેરેનું વિતરણ કરાવ્યું. રમતગમત પણ યોજાતી. આંતરિક સ્કૂલ પ્રતિયોગિતા

અને ભાઈચારા માટે ક્રિકેટ મેચ પણ થઈ. સરપંચ નારાયણસિંહ ખૂબ ગર્વ સાથે કહે છે કે તેમની પંચાયતમાં તેમને પોતાને અછતના કામમાં વ્યક્તિગત મજૂરી ઓછામાં ઓછી મળી છે. આ ઐતિહાસિક ઉદાહરણ છે કે પંચાયતના સરપંચને ૩.૬૦ મળે છે અને તે જ પંચાયતના મજૂરને પણ ૩.૬૦ મળે છે.

નારાયણસિંહ જણાવે છે કે રાજસ્થાનની સૌથી પહેલી વોર્ડ સભા

ઔપચારિક રીતે કુશલપુરા ગ્રામ પંચાયતના ધોરેલા ગામમાં થઈ હતી. આજે પણ દર મહિનાની ૫,૧૨, ૨૦ અને ૨૭ તારીખે સચિવાલયની બેઠક થાય છે. દરેક ગ્રામ સભા અને વોર્ડ સભામાં નારાયણસિંહ પોતે હાજર રહે છે. વોર્ડ, પંચોના સહયોગથી સભાઓની કોરમ પૂરી કરવાનો સફળ પ્રયત્ન કરાવ્યો છે. ગ્રામ સભાઓમાં ૨૦૦થી ૪૦૦ લોકો આવે છે.

બીજા ગામોમાં સરપંચ સામાન્ય વ્યક્તિ પાસેથી રૂપિયા ખાવા માંગે છે. વિકાસ કામોમાં કમિશન અને પ્રમાણપત્ર પર સહી કરવાને બદલે રસીદ ફાડવામાં આવે છે. કુશલપુરામાં આ પરંપરા પણ ખતમ થઈ ગઈ. સરપંચ બનવા તે સમયે જે વચન આપ્યા હતા તેનું પાલન થયું છે. ભ્રષ્ટાચાર નહીં થાય, પૈસા સાચી જગ્યાએ વપરાશે, વોર્ડ સભા/ગ્રામ સભાને મજબૂત કરાશે. ઓછામાં ઓછી મજૂરી પણ દેશે. આ બધા પર કામ થયું છે. દરેક ગામમાં મહાત્મા ગાંધી વાંચનાલય ખોલાવ્યાં છે. આંગણવાડીઓ પર વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે. ધાન બેંકની સ્થાપના કરવી એ એક મહત્વાકાંક્ષી પરિયોજના છે.

યુવાન સરપંચ નારાયણસિંહ અને ‘મજદૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન’નાં કામોને લીધે જ આ વિસ્તારમાં સાર્વજનિક બદલાવ પણ આવ્યો છે. છૂત-અછૂતના ભેદભાવ મહદ્અંશે દૂર થયા છે. પર્યાવરણ પ્રત્યે ચેતના જાગૃત થઈ છે, મહિલાઓમાં આત્મનિર્ભરતા જોવા મળે છે. સાક્ષરતાની ટકાવારી વધી છે. પારદર્શિતા, જવાબદારી અને માહિતીના અધિકાર પર કામ થાય છે. આરોગ્ય સુવિધા વધી છે, પણ હજુય કામ કરવાની જરૂર છે તેથી પૂરા જોશથી નારાયણસિંહ કામે લાગેલા છે.

(સાભાર : સપ્તરંગ, જુલાઈ-ઓગસ્ટ ૨૦૦૪

એક સંતાનનું ચીની મોડલ વસ્તી નિયંત્રણ માટે સ્પષ્ટ નીતિ અને કડક ઉપાય જરૂરી

ભારતમાં એક બાળકનો માપદંડ અપનાવવા સંદર્ભે ઇન્ડિયન મેડિકલ એસોસિએશને હજી કોઈ નીતિ ઘડી નથી. માત્ર એના પર ચર્ચા કરી છે. આઈએમએની કારોબારીની બેઠકમાં એક સભ્યે વ્યક્તિગત રીતે આ મુદ્દો ઉઠાવ્યો અને આઈએમએ દ્વારા તેના પર વિચાર-વિમર્શ થયો. તાજેતરમાં આઈએમએની એક ટુકડી ચીન ગઈ હતી અને ત્યાં જઈ તેમના અનુભવો જોઈને આવી છે. તેના આધારે અમારો અંદાજ છે કે જો વસતીને નિયંત્રણમાં રાખવી હોય તો કેટલાંક કડક પગલાં લેવા પડશે. ચીનમાં એવું છે કે પ્રથમ બાળકના ઉછેર અને શિક્ષણનો તમામ ખર્ચ સરકાર ઉઠાવે છે. બીજા બાળકને આ સુવિધા મળતી નથી અને જો કોઈને ત્રીજું બાળક થાય તો તેની ધરપકડ સુધ્યાં કરી લેવામાં આવે છે.

ડૉ. વિનય અગ્રવાલ

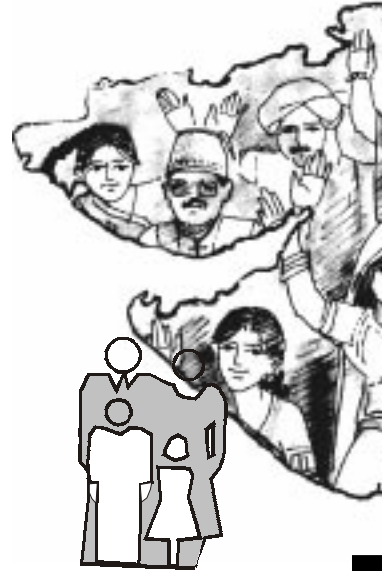
દેશમાં વસતી નિયંત્રણ કરવાની પહેલી શરત તરીકે આપણે બે બાળકોના માપદંડને અમલી બનાવવું જ રહ્યું. જૂની નીતિઓ ત્યારે જ સફળ થશે જ્યારે તેને કડકાઈપૂર્વક અમલી બનાવાશે. ભારત દુનિયાનો પહેલો દેશ છે, જેણે વસતીનીતિ તૈયાર કરી. દેશમાં લાંબા સમયથી વસતી વધારાને નિયંત્રિત કરવા

માટે અભિયાન ચાલી રહ્યું છે, પરંતુ વસ્તીવિસ્ફોટનાં સૌથી માઠાં ફળો આપણે જ ભોગવી રહ્યા છીએ. નીતિઓની વિફળતા જ તેના માટે કારણભૂત છે.

કેટલાંક રાજ્યોએ વસ્તીવધારાને રોકવા માટે અમુક કડક પગલાં ભર્યાં છે. તેનાથી સ્થિતિ કાબૂમાં આવી શકે છે.

આપણે એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે સરકાર એક કે બે બાળકો માટે પ્રોત્સાહન આપવાનો કેટલાક ઉપાય કરે છે. બે બાળકોવાળાં દંપતીને સુવિધાઓ અપાય છે અને આર્થિક મદદ પણ અપાય છે. આમ, જેમ વસતી નિયંત્રણ માટે પ્રોત્સાહનના પ્રયાસો કરવામાં આવી શકે તેમ નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરનાર સામે કડક પગલાં પણ લઈ શકાય. સરકારની કોઈ પણ નીતિ ત્યારે જ સફળ થશે જ્યારે તેને અમલી કરવાની નીતિ સ્પષ્ટ હશે અને ઉલ્લંઘન કરનાર માટે દંડની જોગવાઈ હશે. ■

(લેખક ઇન્ડિયન મેડિકલ એસોસિએશનના મહામંત્રી છે.)

આમને

આપણે ત્યાં આવો કાયદો નથી. માત્ર નીતિઓના પ્રચાર-પ્રસાર દ્વારા વસ્તી નિયંત્રણના પ્રયાસો કરવામાં આવી રહ્યા છે અને એનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે કોઈ પણ નીતિ સફળ થતી હોય એવું જોવા મળતું નથી. અલબત્ત, જો આપણે એક બાળકનું 'સ્ટાન્ડર્ડ' ન અપનાવીએ તો પણ આપણે બે બાળકો માટેનો કાયદો તો બનાવવો જ જોઈએ અને તેનું કડકપણે અમલીકરણ થવું જોઈએ. જો આપણે અત્યારે એને અમલી બનાવવામાં સફળ થઈ શકીશું તો જ આપણે ચીનની જેમ એક બાળકના માપદંડને અપનાવવા લાયક બની શકીશું. એક બાળકનું 'સ્ટાન્ડર્ડ' અપનાવવા કે

ભારત માટે કેટલું યોગ્ય ?

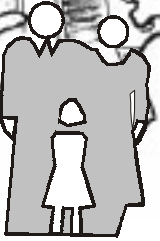
આવી નીતિ માનવ અધિકારો અને મહિલાઓની વિરુદ્ધ હશે

અત્યારે તો અમે બે બાળકોના માપદંડને અપનાવવાનો વિરોધ કરી રહ્યા છીએ. એવામાં ઇન્ડિયન મેડિકલ એસોસિયેશને એક બાળકના માપદંડ પર ચર્ચા શરૂ કરી દીધી છે. આ તદ્દન અયોગ્ય વાત છે. આ માનવ અધિકારોનું

શ્રી ઉષા રાય

ઉલ્લંઘન અને સ્ત્રી વિરોધી વલણ છે. સરકાર એક બાળકનું 'સ્ટાન્ડર્ડ' અપનાવે અને તેને અમલી બનાવે એ તો આ દેશ માટે એક આફત રૂપ સાબિત થશે. તેનું નુકશાન ફરી ભરપાઈ નહીં કરી શકાય. અત્યારે જે વસ્તીની નીતિઓ અપનાવવામાં આવી છે તેનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે તેની

સ્ત્રી-પુરુષ પ્રમાણ પર ખૂબ નકારાત્મક અસર પડી છે. કેટલાંક રાજ્યોમાં એક હજાર પુરુષો સામે મહિલાઓની સંખ્યા આઠસો કે તેથી પણ ઘટી ગઈ છે. તમામ પ્રયાસો છતાં લિંગ પરીક્ષણ અને ભ્રૂણ હત્યાનું પ્રમાણ વધી રહ્યું છે. જો એક બાળકનું 'સ્ટાન્ડર્ડ' અપનાવી લેવાય તો તો પછી બાળકોની સંખ્યામાં વધુ ઘટાડો થશે. દરેક વ્યક્તિ છોકરો ઈચ્છશે અને તેના લીધે ભ્રૂણ હત્યામાં વધારો થશે. અત્યારે જ કેટલાંક રાજ્યોમાં એવી સ્થિતિ નિર્માણ પામી છે કે લોકો લગ્ન માટે બહારથી છોકરીઓ ખરીદી

લાવે છે. આ સ્થિતિ વધારે પણ બગડી શકે છે. એટલે એક બાળકના માપદંડ પર તો વિચારવું જ ન જોઈએ, બલકે બે બાળકોવાળા માપદંડને પણ પડતો મૂકવો યોગ્ય છે.

ભારતમાં લોકો ચીનનું ઉદાહરણ લઈને ફરતા રહે છે કે ત્યાં એક બાળકનો કાયદો અપનાવી લેવાયો છે અને તેને કારણે ત્યાં બધું બરાબર થઈ ગયું છે. વાસ્તવમાં ત્યાં જરાય બરાબર નથી. ચીન લાંબા સમયથી પોતાના એક બાળકના માપદંડ પર પસ્તાવો કરી રહ્યું છે, ત્યાં પણ જે વ્યવસ્થા નિષ્ફળ ગઈ છે એ નકામી વ્યવસ્થાને આપણે અપનાવવા માટે મથી રહ્યા છીએ. આ ભારત માટે બહુ ઘાતક પુરવાર થઈ શકે છે.

સામને

આજે એવી સ્થિતિ છે કે લોકો પોતે જ વધારે બાળકો ઈચ્છતાં નથી, ક્યાં તો એક બાળક ઈચ્છે છે અથવા એક પણ ઈચ્છતા નથી. એટલે લોકોની ઈચ્છાનો ખ્યાલ રાખવો જોઈએ અને તેમના પર જબરદસ્તીથી કોઈ નિયમ થોપવો જોઈએ નહીં. **બેથી વધારે બાળકોવાળાને ચૂંટણી ન લડવા દેવી એવા કાયદા-નિયમો કરવા જોઈએ નહીં.** સરકાર પહેલાં શિક્ષણનો પ્રસાર કરે, સ્વાસ્થ્ય સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ કરાવે અને ગર્ભ નિરોધક સાધનોનો વ્યાપક પ્રચાર કરે, એવું થવું જોઈએ. આવા ઉપાયો દ્વારા જ ભારતમાં અસરકારક રીતે વસતી નિયંત્રણ બાબતે વિચારી શકાશે. ■

(લેખિકા વરિષ્ઠ વિકાસલક્ષી પત્રકાર છે.)

(સાભાર : 'દિવ્યભાસ્કર' દૈનિક)

પોતાના ગર્ભ પર મહિલાઓનું પોતાનું જ નિયંત્રણ હોવું જોઈએ, સરકાર કે કુટુંબનું નહીં

-મણિમાલા

મહારાષ્ટ્ર સરકારે નક્કી કર્યું છે કે જે ખેડૂતને બે કરતાં વધારે બાળકો હશે તેમને પાણી નહીં અપાય. રેશનકાર્ડ પણ નહીં આપવાનો કાયદો છે અને આ પહેલાં કેટલીય જગ્યાએ કાયદો છે કે આવા લોકો પંચાયત ચૂંટણી લડી શકશે નહીં. એક બીજો પ્રસ્તાવ પણ છે કે બેથી વધારે બાળકોવાળાં માતા-પિતા પાસેથી મતદાનનો અધિકાર પણ જૂંટવી લેવામાં આવે. જો સંસદ અને વિધાનસભાઓમાં આવું શક્ય ન હોય તો કમ સે કમ પંચાયતોમાં તો કરી જ શકાય છે. એક એવી સલાહ પણ અપાઈ રહી છે કે બેથી વધારે બાળકોવાળા પરિવારોને ગરીબો માટે બનેલી કોઈ પણ યોજના અંતર્ગત કોઈ મદદ નહીં આપવામાં આવે. એ સ્પષ્ટ છે કે બે બાળકો સુધી પરિવારોને સીમિત રાખવાનાં નામે દરેક પ્રકારના પ્રહાર ગરીબો પર જ થવાના છે.

રોજગારમાં એ જ રોજગાર આવશે જે ગરીબો માટે છે. અમલદારશાહીની પરીક્ષામાં બેસનાર લોકો તો ભાગ્યે જ લગ્નગ્રંથિથી જોડાયેલા હોય છે. બાળકો હોય એવા તો લગભગ હોતા જ નથી. એ ઉંમરે તો એકથી વધારે બાળકો હોય એવું બની જ ન શકે. હવે ચૂંટણીમાં ભાગીદારીની વાત કરીએ તો તેને પણ પંચાયત ચૂંટણી સુધી જ મર્યાદિત રાખવામાં આવી રહી છે. પૈસાદાર અને શક્તિશાળી લોકો પોતાનું ભાગ્ય સંસદ અને વિધાનસભાઓમાં અજમાવે છે. શું આપણે ત્યાં પંચાયતો એટલી અસરકારક બની ગઈ છે ખરી કે હવે તેમાં પણ ભાગીદારી અટકાવીને રાજકારણ ખેલવાની વાત વિચારાઈ રહી છે. અત્યાર સુધી તો ગ્રામ સભાઓ અને પંચાયતોએ અનેક મૂળભૂત સંદેશાઓ પણ પૂરા પ્રસાર્યાં નથી. અલબત્ત ભાગીદારી કરવાની ઈચ્છા જરૂર પેદા થવા લાગી છે.

કુટુંબ નાનું રાખવાની વાત એની જગ્યાએ જરૂર યોગ્ય જ છે, પરંતુ કોઈનો જીવવાનો અધિકાર જ

છીનવાઈ જાય એ રીતે તો કુટુંબ નાનું ન રાખી શકાય ને. આ કાયદાઓ અને પ્રસ્તાવો પરથી તો એવું લાગે છે કે વસતી વધારવામાં માત્ર ગરીબો જ જવાબદાર છે. એટલે રેશનકાર્ડ જપ્ત કરવાની અને ગરીબો માટે ચલાવવામાં આવતા રોજગાર કાર્યક્રમો અંતર્ગત આપવામાં આવતી મદદને રોકવાની વાત પણ સાથોસાથ કહેવામાં આવી રહી છે. જાહેર છે કે રેશનકાર્ડ પર સસ્તું મળતું કેરોસીન, અનાજ, તેલ કે અન્ય ખાદ્ય ચીજવસ્તુઓ લેવા માટે ગરીબો જ જાય છે. હમણાં જ અખબારમાં એક નાનકડા સમાચાર છપાયા હતા જેમાં જણાવાયું હતું કે ગાઝિયાબાદમાં લોખંડ પીગાળાવવાના એક કારખાનામાં માલિકે એક નવયુવાનને સળગાવીને મારી નાખ્યો. તે વ્યક્તિ પર લોખંડ

પરિવાર સીમિત રાખવાની કેટલીક જોગવાઈઓ ગરીબોનો જીવવાનો હક છીનવી લેશે. પ્રશ્ન વસતી પર નિયંત્રણથી વધારે તો તેના નિયોજનનો છે. યોગ્ય નિયોજન થકી જ નિયંત્રણ કરી શકાશે.

ચોરવાનો આરોપ હતો. તેની માતા પોલીસમાં ફરિયાદ નોંધાવા ગઈ ત્યારે તેને એલફેલ બોલીને ભગાડી દેવામાં આવી. તે પોતાની માનું એકમાત્ર સંતાન હતો. તેની માતાને જીવન ચલાવવા માટે શું હવે રોજગાર મળશે ? શું બેકે બેથી ઓછાં બાળકો પેદા કરનારાઓ માટે રોજગારીની કોઈ ગેરન્ટી છે ? એવા રોજગારની, જેમાં આ રીતે કોઈને પોતાની જિંદગી ન ગુમાવવી પડે ? હવે કોઈ મારો દીકરો પાછો લાવી આપશે ? કોણ બનશે મારો સહારો ? અમીર લોકો તો પૈસાની મદદથી એકલા પણ જીવન જીવી શકે છે, પરંતુ અમારા જેવા ગરીબોનો સહારો તો માત્ર અમારાં બાળકો જ હોય છે. પ્રશ્નો ભલે કોઈ સામાન્ય મહિલાએ જ ઉઠાવ્યા હોય, પરંતુ છે બહુ મહત્વના ! પ્રશ્ન વસતી પર નિયંત્રણથી વધારે તો તેના નિયોજનનો છે. યોગ્ય નિયોજન થકી જ નિયંત્રણ કરી શકાશે. એ વાત પણ જરૂરી છે કે પોતાના ગર્ભ પર મહિલાઓનું પોતાનું જ નિયંત્રણ હોવું જોઈએ. ન સરકારનું, ન સમાજનું કે ન કુટુંબનું. (સુશ્રી મણિમાલા દિલ્હી સ્થિત જાણીતા કર્મશીલ છે.)

વેળાવદરનો વટ : અનેક મુશ્કેલીઓનો સામનો કરીને ગૌચર ઉપરનું દબાણ હટાવ્યું

- ભરત ગોહિલ

તળાજાથી ભાવનગર રોડ તરફ જતાં ૧૦ કિ.મી. દૂર કાંઠાનું ગામ વેળાવદર છે. ગામમાં પંચોલી, આહિર, રજપૂત, બ્રાહ્મણની વસ્તી ઉપરાંત દરબાર જ્ઞાતિનાં ઘર છે. લોક વ્યવસ્થાપિત ઘોઘા પ્રાદેશિક પાણી પુરવઠા અને સ્વચ્છતા યોજના (નેધરલેન્ડ સરકાર સહાયિત) અંતર્ગત પીવાનાં પાણીની સુવિધા અને પાણીસંગ્રહનાં કામોની જવાબદારી ગામની પાણી સમિતિ નિભાવી રહી છે. ગામમાં 'પર્યાવરણ શિક્ષણ કેન્દ્ર' દ્વારા અવાર નવાર પાણી, આરોગ્ય અને સ્વચ્છતાલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ થાય છે. ગામમાં યુવાન સરપંચ અને યુવાન પાણી સમિતિ ઉત્સાહી છે. ગામમાં જાગૃતિ કાર્યક્રમ હોય, શાળાકીય કાર્યક્રમ હોય કે સ્વચ્છતા વિષયક શોષખાડાનો કાર્યક્રમ હોય દરેકમાં આ ગામે પહેલ કરી છે.

'વાસ્મો' સંસ્થાનો નવો કાર્યક્રમ ગૌચર જમીન સુધારણા આવ્યાં. આ કાર્યક્રમમાં ભાગીદાર થવા ગ્રામપંચાયત/પાણી સમિતિએ પોતાની ગૌચર જમીન આ કાર્યક્રમ માટે ફાળવવાની રહે છે. આ ફાળવેલી જમીનમાં સફાઈ કરી, ખેડ કરી, ધામણ, રાણીયાર, રત્નજ્યોત જેવાં ઘાસચારાનું વાવેતર કરવામાં

આવે છે. ગૌચરના શેઢે રત્નજ્યોતનું વાવેતર તથા વનતલાવડી, ટ્રેન્ય કરવામાં આવશે. આ સમગ્ર કામગીરીની જવાબદારી ફોરેસ્ટ વિભાગને સોંપવામાં આવેલી છે. ગૌચર જમીનનો વિકાસ કર્યા બાદ તે ગામ પંચાયતને પરત સોંપવામાં આવે છે. ત્યારબાદ ગ્રામપંચાયત-પાણી સમિતિ આ વિકાસ પામેલા પ્લોટની જાળવણી તથા નિભાવણી કરશે. ગામની આવકનું નવું સાધન ઉભું થશે.

ઉપરોક્ત કાર્યક્રમ માટે ગ્રામપંચાયત / પાણી સમિતિની સંયુક્ત બેઠક મળી. તેમાં સર્વાનુમતે ગામના બે ખરાબાની સર્વે નં. ૨૮/૧ પીઆઈ ૨૩ હે/ ૪૮ એ/ ૨૦ ગુંઠા જમીન આ કાર્યક્રમ માટે ફાળવવી અને યોજનાનો સંપૂર્ણ લાભ

લેવો એવું ઠરાવવામાં આવ્યું. ઠરાવ થયા પછી કામગીરી ફોરેસ્ટ વિભાગ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવી. પંચાયત, સરપંચ અને મંત્રીશ્રી દ્વારા જમીન સ્થળનું નિદર્શન કરવામાં આવ્યું.

ફોરેસ્ટ વિભાગના રાઉન્ડ ફોરેસ્ટ ઓફિસર જોષી સાહેબના માર્ગદર્શન તળે કામ શરૂ થયું. ગૌચર જમીન પ્લોટમાં ૧૨ હેક્ટર કામ થયું. બાકી કામમાં ખેડૂતોએ વિરોધ કર્યો. તેમણે ગૌચરની જમીન ઉપર પોતાની માલિકીનો દાવો કર્યો અને કામ બંધ થયું. પાણી સમિતિને આ કામગીરી બંધ થતા અસંતોષ થયો. અંતે પાણી સમિતિની મીટિંગ મળી અને ગામનું ખરેખર ગૌચર ખુલ્લું કરાવીને આ કામમાં ઉપયોગ લેવા માટે નિર્ણય થયો. જરૂર પડ્યે લેન્ડ રેકર્ડ વિભાગમાં પંચાયત દ્વારા ફી ભરી ખરેખર ગૌચર તથા

જમીન માલિકીની હદ નક્કી કરવી એવું નક્કી થયું. સરપંચશ્રી દિનેશભાઈ જીજાબા, મોઘજીભાઈ, પોપટભાઈ તથા અન્ય સભ્યો સંમત થયા. તલાટી-મંત્રીએ પાણી સમિતિના નિર્ણય મુજબ જમીન માપણી માટે ફી ભરી સર્વેચરને બોલાવ્યા.

પાણી સમિતિ અધ્યક્ષશ્રી, સભ્યોશ્રીની હદ પહેલા માપી દબાણ ખુલ્લું કરવા હદ નક્કી

કરી. પાણી સમિતિના સભ્યો સહમત થયા, કામ આગળ ચાલ્યું. એક પછી એક ખેતરની માપણી થઈ. અંતે ૧૧ હેક્ટર ગૌચરની જમીન ખેડૂતોએ દબાણ કરેલી તે ખુલ્લી કરી, ફરતી બાઉન્ડ્રી કરી. ખેડૂતોએ વિરોધ કર્યો, પરંતુ સમસ્ત ગામના નિર્ણય સામે તેઓ ટૂંકા પડ્યા. અંતે તેમણે વર્ષોથી સરકારની બિન કાયદેસર વાવેતર કરતા હતા તે જમીન ખુલ્લી કરી આપી. આ પ્રક્રિયા સતત ત્રણ દિવસ ચાલતી રહી. ઘણાં બધાં દબાણ આવ્યાં, ધાક ધમકી મળી, બદનામી થઈ. અંતે પાણી સમિતિનો વિજય થયો, લોક ભાગીદારીનો વિજય થયો. એક નવા ગૌચર વિકાસ કાર્યક્રમનો અને લોક ભાગીદારીની નવી પહેલ બાબતે

અંતે તેમણે વર્ષોથી સરકારની બિન કાયદેસર વાવેતર કરતા હતા તે જમીન ખુલ્લી કરી આપી. આ પ્રક્રિયા સતત ત્રણ દિવસ ચાલતી રહી. ઘણાં બધાં દબાણ આવ્યાં, ધાક ધમકી મળી, બદનામી થઈ. અંતે પાણી સમિતિનો વિજય થયો, લોક ભાગીદારીનો વિજય થયો.

વેળાવદરનો વટ પડી ગયો. આ સમગ્ર કામગીરીમાં 'પર્યાવરણ શિક્ષણ કેન્દ્ર' જંગલ ખાતુ તથા તલાટી-કમ-મંત્રીનો પૂરતો સહયોગ અને માર્ગદર્શન મળ્યા. ગૌચર જમીન સુધારણા માટે જે.સી.બી.થી કામ થતું અટક્યું. રાતે સરપંચશ્રી અને પાણી સમિતિના સભ્યો ગયા, સાથે ગામ આગેવાનોને રાખ્યા. સરપંચશ્રીએ પોતાનું દબાણ સ્વેચ્છાએ ખુલ્લું કર્યું જેસીબીથી ટ્રેન્ય ખોદી

આગળ વધ્યા. બીજા ત્રણ-ચાર ખેડૂતો પોતાની જમીનમાં ઉભા રહ્યા અને ગૌચરની સરહદ નક્કી થઈ ગઈ. આ રીતે દર રોજ પાણી સમિતિ, માજી સરપંચ તથા ગામના આગેવાનોએ જઈ ગૌચર ખુલ્લું કરાવ્યું. એક-બે ખેડૂતોએ પાણી સમિતિના આ ઉત્સાહ સામે પોલીસ કેસ કર્યો, મારવાની ધમકી આપી, પરંતુ પોપટભાઈ સરપંચ તથા ઉપસરપંચ ભરતભાઈ બારૈયા હિંમત હાર્યા નહીં. તેમણે નક્કી કર્યું હતું કે, ગૌચર ખુલ્લું કરાવીને જ રહેવું છે. અંતે ગૌચર ખુલ્લું થયું.

આ ગૌચર સુધારણા કાર્યક્રમમાં ગાંડાબાવળના થડીયા કાપી પ્લોટ સાફ કરવાની જવાબદારી પાણી સમિતિએ ઉપાડી. પાણી સમિતિને ખર્ચ બાદ કરતાં ગાંડા બાવળના

લાકડાંની ૬૫,૦૦૦ રૂપિયાની આવક થઈ. પાણી સમિતિએ સંપૂર્ણ હિસાબ કરી ગૌચર જમીન કાર્યક્રમનો ચોખ્ખો નફો પાણી સમિતિના બેંક ખાતામાં જમા કરાવ્યો. વધ્યા તે ૨૦,૦૦૦ રૂપિયા જળ વ્યવસ્થાપનના કાર્યક્રમના લોકજાણામાં જમા કરાવ્યા. ત્યાર પછી તળાવ ઊંડું કરવાનું નવું કામ મળ્યું. લોકજાણો ભરપાઈ થતાં કામ શરૂ કર્યું.

૧૫-૨૦ દિવસમાં તળાવ પૂર્ણ થયું.

વિરોધ કરનાર ગ્રામજનો

આ સમગ્ર કામગીરી

જોઈ ચૂપ થયા.

વિકાસના કામ માટેની

આ લોકભાગીદારીની

પ્રક્રિયાની અસર

આજુબાજુનાં ગામોમાં

પહોંચી, પછી તો

વેળાવદર, અલંગ,

ભાંખલ, મથાવડા,

ભારાપરા વગેરે ગામોમાં

પણ ચોપડા ગામના માર્ગે

ચાલીને સૌએ લોકજાણો જમા

કરાવ્યો. આ ગામોએ હિન્દી કહેવત-“આમ કે આમ ગુટલીઓ

કે દામ” સારી પાડી. ગૌચર ખુલ્લું થયું. નમૂનારૂપ કામ

થયું અને લોકજાણો ભરપાઈ થયો. ગ્રામજનોનો આ સામૂહિક

પ્રયાસ પ્રશંસાને પાત્ર છે. ■

આ ગૌચર સુધારણા કાર્યક્રમમાં ગાંડાબાવળના થડીયા કાપી પ્લોટ સાફ કરવાની જવાબદારી પાણી સમિતિએ ઉપાડી. અંતે પાણી સમિતિને ખર્ચ બાદ કરતાં ગાંડા બાવળના લાકડાંની ૬૫,૦૦૦ રૂપિયાની આવક થઈ. પાણી સમિતિએ સંપૂર્ણ હિસાબ કરી ગૌચર જમીન કાર્યક્રમનો ચોખ્ખો નફો પાણી સમિતિના બેંક ખાતામાં જમા કરાવ્યો. વધ્યા તે ૨૦,૦૦૦ રૂપિયા જળ વ્યવસ્થાપનના કાર્યક્રમના લોકજાણામાં જમા કરાવ્યા.

તમારું પંચાયત જ્ઞાન ચકાસો

□ આ અંકનો પ્રશ્ન : ગ્રામ પંચાયતની બેઠકનો ઠરાવ ગ્રામ સભાના સભ્યોને મળી શકે કે કેમ ? કેવી રીતે ?

૧૫ દિવસમાં આપના જવાબો લખી મોકલો અને એક ભેટ મેળવો.

ગયા અંકનો જવાબ : હા, સરપંચ અને ઉપસરપંચ બન્ને વિરુદ્ધ એક સાથે જુદીજુદી અરજી દ્વારા અવિશ્વાસની દરખાસ્ત કરી શકાય.

અભિનંદન

ગયા અંકની કસોટીના સાચા જવાબો આપનારા વાચકોનાં નામ નીચે મુજબ છે:

ક્રમ	નામ	ગામ	તાલુકો	જિલ્લો
૧.	મધુબહેન જી. ખાંડવી	કૌકા	ધોળકા	અમદાવાદ
૨.	રમેશભાઈ નાનુભાઈ ચૌહાણ	મોકળ	કાલોલ	પંચમહાલ

પુસ્તક જગત

જ્ઞાન એ વિકાસના દરેક તબક્કામાં પાયાની જરૂરિયાત હોય છે. વિવિધ તક અને પડકારો અંગેની જાણકારી, ચોક્કસ આયોજન, યોગ્ય વિકલ્પોની પસંદગી અને અમલીકરણ માટે જાગૃતિ ફેલાવવાની જરૂર છે.

આજે ગ્રામીણ વિકાસ માટે વિવિધ સરકારી યોજનાઓ અમલમાં છે, પરંતુ લોકો સુધી તે અંગેની જાણકારીના અભાવે તે માટે ફાળવાયેલાં નાણાં વણવપરાયેલાં પડી રહેતાં હોય છે. તેથી યોજનાઓની માહિતી લોકો સુધી પહોંચે તે ખૂબ જરૂરી છે.

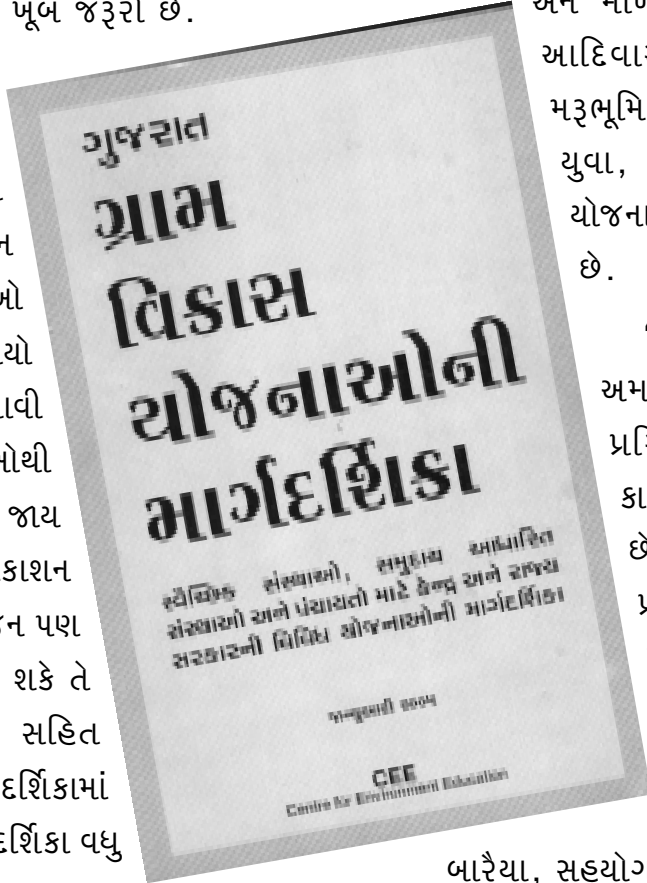
આ માર્ગદર્શિકામાં સમાજના તમામ વર્ગોને આવરી લઈને તેમના વિકાસની દિશામાં માર્ગ ચીંધતી યોજનાઓનું સંકલન કરવામાં આવ્યું છે. આ યોજનાઓ ભારત સરકારનાં વિવિધ મંત્રાલયો દ્વારા પ્રાયોજિત કરવામાં આવી છે. ગ્રામ વિકાસની યોજનાઓથી ગ્રામીણ લોકો અજાણ ન રહી જાય તે માટે આ માર્ગદર્શિકાનું પ્રકાશન કરવામાં આવ્યું છે. સામાન્ય જન પણ મંત્રાલયનો સીધો સંપર્ક સાધી શકે તે માટે સરનામાં, ફોન નંબર સહિત વેબસાઈટની નોંધ પણ માર્ગદર્શિકામાં આપવામાં આવી છે. આ માર્ગદર્શિકા વધુ લોકોપયોગી બને તે માટે સરળ ભાષા, યોજનાનું ચિત્ર સ્પષ્ટ કરતાં રેખાચિત્રો, ઉપરાંત માર્ગદર્શિકામાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા ટૂંકાક્ષરોની સૂચિ પણ મૂકવામાં આવી છે.

આ માહિતી જનસમુદાય, પંચાયતી રાજની સંસ્થાઓ, સરકારી તથા બિનસરકારી સંસ્થાઓને ઉપયોગી નીવડશે એવી છે.

ગુજરાત-ગ્રામ વિકાસ યોજનાઓની માર્ગદર્શિકામાં સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ, સમુદાય આધારિત સંસ્થાઓ અને પંચાયતો માટે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારની સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ, કૃષિ, પશુપાલન અને મત્સ્યઉદ્યોગ, હસ્તકલા, શિક્ષણ, સ્વરોજગાર, મકાન અને માળખું, વન અને સ્વચ્છતા, આદિવાસી, મહિલા અને બાળ, મરૂભૂમિ વિકાસ, સંસ્કૃતિ, ઉર્જા, યુવા, હાથસાળ વગેરેને લગતી યોજનાઓ આવરી લેવામાં આવી છે.

‘પર્યાવરણ શિક્ષણ કેન્દ્ર, અમદાવાદ (સીઈઈ)’ દ્વારા પ્રસિદ્ધ આ માર્ગદર્શિકાના કાર્યક્રમ સંયોજક- માધવી જોષી છે. સંશોધન અને સંકલન પ્રમોદકુમાર શર્મા, પ્રાચી પટવારી, નિર્માણ- ડી.એમ. થુંબર, સંપાદન- તેજલ વાકપૈજન, અનુવાદ - જિતેન્દ્ર બાંધણિયા, સપના

બારૈયા, સહયોગ-સમુદાય પરમાર, રેખાંકન: ઈલેસ્ટ્રેશન બેન્ક સી.ઈ.ઈ., રૂપાંકન-જાગૃતિ-ધિરેન પંચાલ દ્વારા થયું છે. પર્યાવરણ શિક્ષણ કેન્દ્રના અન્ય સાથીદારો પણ નિર્માણ પ્રક્રિયામાં સહયોગી નીવડ્યા છે. આ પુસ્તક નીચેના સ્થળે ઉપલબ્ધ થઈ શકશે. ■

પ્રાપ્તિસ્થાન : પર્યાવરણ શિક્ષણ કેન્દ્ર, થલતેજ ટેકરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૫૪. ફોન : ૨૬૮૫૮૦૦૨, ૨૬૮૫૮૦૦૯
કિંમત : દર્શાવી નથી.

સમાચાર જગત

બાવળા તાલુકાના ભાયલા ગ્રામ સભા માટે આવેલા અધિકારીઓને ગામના ગ્રામજનોએ ભગાડ્યા

અમદાવાદના બાવળા તાલુકાના ભાયલા ગામે સોમવારે સાંજે ગ્રામ સભા યોજવાનો અભરખો સરકારી તંત્રને ભારે પડી ગયો હતો. ગામના આગેવાનોએ દૂરિયો બોલાવી ગ્રામ સભાનો બહિષ્કાર કરી સરકારી અધિકારીઓને રીતસર પાછા કાઢ્યા હતા.

ભાયલા ગામના ખેડૂત આગેવાનોના જણાવ્યા પ્રમાણે સરકારી અધિકારીઓએ તા.૪ને સોમવારે સાંજે ૬ વાગ્યાના અરસામાં ગામને ચોરે આવી ગામના આગેવાનોને બોલાવી ગ્રામ સભા યોજવાનો પ્રયાસ કરતાં મામલો બિચક્યો હતો. ગામના આગેવાનોએ તીવ્ર આક્રોશ સાથે સરકારી અધિકારીઓને સંભળાવ્યું હતું કે ગયા વર્ષે તમે ગ્રામ સભા યોજી ત્યારે ગામમાં કોમ્યુનિટી હોલ બનાવી આપવાની, ફતેહવાડી કેનાલમાં સાફસુફી કરવાની સહિત સંખ્યાબંધ માગણી ઉકેલવાની સરકાર તરફથી તમે ખાતરી આપી હતી. આજે એ વાતને વર્ષ પૂરું થયું છે છતાં સમ ખાવા પૂરતું એકેય કામ થયું નથી. માત્ર નાટક કરવા ખાતર ગ્રામ સભા યોજવાની હોય અને એકેય માગણી સંતોષવાની ન હોય તો એમને એવી ગ્રામ સભામાં કોઈ રસ નથી. ગામના ૩૦-૪૦ જેટલા આગેવાનોની આ આક્રમકતા જોઈ સરકારી અધિકારીઓ તો ઠરી જ ગયા હતા. મામલો વધારે તંગ બનતાં કેટલાક ઠરેલ આગેવાનોએ અધિકારીઓને તાત્કાલિક ગામ છોડી જવા જણાવ્યું હતું જેને પગલે અધિકારીઓએ ઘટનાસ્થળ છોડી દીધું હતું.

બાદમાં અધિકારીઓએ જિલ્લા કલેક્ટરને બનાવની જાણ કરતાં આ સમાચાર વાયુવેગે ગાંધીનગર સુધી પહોંચ્યા હતા. (ગુજરાત સમાચાર દૈનિક, તા.૫-૪-૦૫)

ભીમપુરાના મહિલા સરપંચને સસ્પેન્ડ કરાવવામાં ડે. ડીડીઓની ભૂમિકાથી વિવાદ

આઠ નીલગીરીના સુકાયેલા લાકડા વાડામાં રાખવા બદલ સસ્પેન્ડ કરવામાં આવેલા ભીમપુરા ગામના મહિલા સરપંચ કૈલાસબહેન વસાવાના કિસ્સામાં વડોદરા જિલ્લા પંચાયતના

ડેપ્યુટી ડી.ડી.ઓ વસાવાની ભૂમિકા અંગે એક નવું રહસ્યોદઘાટન થયું છે તથા વિવાદ સર્જાયો છે.

કૈલાસબહેન વિરૂદ્ધ તૈયાર કરવામાં આવેલા કેસમાં એક તર્ક એ રજૂ કરાયો હતો કે તેમણે નીલગીરીના સુકાયેલા આઠ લાકડાની હરાજીમાં વિલંબ કર્યો હતો...! ભીમપુરા(કુ)ના મહિલા સરપંચને આ હરાજી તથા તે માટેની તારીખ નક્કી કરવાની સત્તા આપતો ઠરાવ ભીમપુરા ગ્રામ પંચાયતે તા.૧૮મી નવેમ્બરના રોજ કરી દીધો હતો જેથી તેમની સામે ઉભો કરવામાં આવેલો કેસ બિલકુલ નબળો પડી જતો હતો. તા. ૧૮મી નવેમ્બરના આ ઠરાવની બાતમી વડોદરા જિલ્લા પંચાયતની પંચાયત શાખાના સંબંધિત અધિકારીને મળી ગઈ હતી અને તેમને કેસ નબળો પડતો જણાતાં તેમણે પોતાનો અભિપ્રાય રજૂ કરી કૈલાસબહેનને સસ્પેન્ડ કરાવવા ડી.ડી.ઓ. થેન્નારસની સહી કરાવી હતી. આ પ્રક્રિયા મોડી સાંજે કરાવાઈ હતી. ભીમપુરા ગ્રામ પંચાયતમાં ૧૮મીએ થયેલા ઠરાવની બાતમી પંચાયત શાખાના અધિકારીને કોણે આપી અને કેમ આપી તે સ્વયંસ્પષ્ટ છે.

કૈલાસબહેન વસાવાને જો સસ્પેન્ડ જ કરવાના હતા તો તે અગાઉ પણ કરી શકાયા હોત, પરંતુ કઈ માગણી પૂર્ણ થવાની રાહ જોવાતી હતી તે સમજાતું નથી. કૈલાસબહેનને સસ્પેન્ડ કરવા માટે પૂરતાં કારણો હતાં જ નહીં, તેમણે કોઈ ચોરી કરાવી નહોતી કે બદઈરાદાથી ૮ નીલગીરી વાડામાં મુકાવી નહોતી.

કૈલાસબહેન સામે વૃક્ષછેદન ધારા હેઠળ પણ કોઈ પગલાં લેવાયાં નહોતાં તથા ડભોઈના મામલતદારે ૨૫ ફેબ્રુઆરીના પત્રમાં જ સ્પષ્ટતા કરી દીધી હતી કે નીલગીરીનો નિયત કરેલાં વૃક્ષોમાં સમાવેશ જ થતો નથી અને આ ઝાડ ખેતીની વ્યાખ્યામાં આવે છે. વધુમાં કૈલાસબહેન સામે કોઈ ચોરીની પોલીસ ફરિયાદ પણ થઈ નહોતી. આઠ લાકડા તેમના વાડામાં મુકવા પંચાયતના સભ્યોએ જ અનુમતિ આપી હતી અને મજૂરોનો ખર્ચ પણ પંચાયતમાં પાડવામાં આવ્યો હતો. આટલી સ્પષ્ટતાઓ સાબિત કરતી હતી કે કૈલાસબહેન સામે કોઈ પગલું લેવું વાજબી નહોતું.

પંચાયત શાખાના ડે.ડીડીઓ પોતે પણ નક્કી કરી શકે તેમ હતા કે કેસમાં દમ નથી અને તેને દફતરે કરવા ડીડીઓને અભિપ્રાય આપી શક્યા હોત...!

રાજ્યના વિકાસ કમિશનરે જિલ્લા પંચાયતનો હુકમ કાયદેસરનો નથી તેમ જણાવી તેમને ફરીથી બહાલ કરી દેવા

માટે ૨૯ ડિસેમ્બરના રોજ હુકમ કરી દીધો હતો, પરંતુ કૈલાસબહેનને ફરીથી બહાલ કરાવવાનો આદેશ વડોદરા જિલ્લા પંચાયતમાંથી ૨૨ દિવસ પછી ડભોઈ તાલુકા પંચાયતમાં મોકલવામાં આવ્યો હતો. આટલો બધો વિલંબ કેમ કરાયો તે પણ વિવાદાસ્પદ છે.

(સંદેશ, વડોદરા તા.૨૫-૧-૦૫)

રાજ્યનાં ૧૬૦ ગામો તીર્થગ્રામ જાહેર થયાં

રાજ્ય સરકારના પંચાયત વિભાગ દ્વારા ગ્રામ વિસ્તારમાં રહેલા લોકો વચ્ચે પરસ્પર સદ્ભાવ વધે, કોમી એખલાસની ભાવના પ્રબળ બને, એકતા જળવાય તેમ જ ભાઈચારાની ભાવના વધે તેને ધ્યાનમાં રાખીને સમગ્રતઃગ્રામકક્ષાએ સમરસ થયેલું ગામ તેમ જ છેલ્લાં એક વર્ષમાં ગામમાં એક પણ ગુનો નોંધાયેલો ન હોય તેવી ગ્રામ પંચાયતો માટે તીર્થગ્રામ યોજના જાહેર કરી છે. જે હેઠળ ૨૦૦૪ સુધીમાં રાજ્યનાં ૧૬૦ ગામડાઓને તીર્થગ્રામ જાહેર કરાયાં છે. તીર્થગ્રામ તરીકે જાહેર થયેલ ગામડાઓના સર્વાંગી વિકાસ માટે રૂપિયા ૧ લાખ સુધીનું ઈનામ અપાશે. વર્ષ ૨૦૦૫-૨૦૦૬ માટે કુલ ૧૦ કરોડ પૈકી આદિજાતિ વિસ્તાર પેટા યોજના હેઠળ રૂપિયા ૧ કરોડ ૮૦ લાખ તથા ખાસ અંગભૂત યોજના હેઠળ રૂપિયા ૯૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

(ગુજરાત સમાચાર, તા.૩-૪-૦૫)

બે હજાર ગામોમાં અલગ શૌચાલયો નથી

ધારાસભ્ય બળવંતસિંહ રાજપૂતના એક પ્રશ્નના લેખિત ઉત્તરમાં શિક્ષણમંત્રીએ માહિતી આપતાં જણાવ્યું હતું કે, જુલાઈ-૨૦૦૪ની સ્થિતિએ રાજ્યના ૨૫ જિલ્લાઓનાં ૨૧૯૬ ગામોને કન્યાઓ માટે અલગ શૌચાલયની સુવિધા પૂરી પાડી શકાઈ નથી.

શિક્ષણમંત્રીના જણાવ્યા મુજબ છેલ્લાં બે વર્ષમાં અમદાવાદ જિલ્લાનાં ૨૫૧ ગામો, આણંદનાં ૧૦૨ ગામો, બનાસકાંઠાનાં ૨૦, ભરૂચનાં ૨૩૩, ભાવનગરનાં ૨૦, દાહોદનાં ૧૮૭, જામનગર જિલ્લાનાં ૧૦૦, જૂનાગઢ જિલ્લાનાં ૯૮, કચ્છ જિલ્લાનાં ૮૯ અને નર્મદા જિલ્લાનાં ૨૧૨ ગામો એમ કુલ દસ જિલ્લાઓમાં કન્યાઓ માટે અલગ શૌચાલયોની સુવિધા ઉભી કરવા પાછળ રૂપિયા ૪૦ લાખ ૨૮ હજાર જેટલો ખર્ચ સરકાર તરફથી કરવામાં આવ્યો છે.

શિક્ષણમંત્રીના જણાવ્યા મુજબ વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ના શૈક્ષણિક

વર્ષ દરમિયાન સરકાર તરફથી ૧૬૭૮ નવા સંકુલો બનાવવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. જે જિલ્લાઓમાં કન્યાઓ માટે અલાયદા શૌચાલયો નથી તેની વિગતોમાં અમદાવાદ જિલ્લાનાં ૧૦૬૮ ગામોનો સમાવેશ થાય છે.

ઉપરાંત, અમરેલી જિલ્લાનાં ૫૪૩ ગામો, આણંદ જિલ્લાનાં ૬૬૭, બનાસકાંઠા જિલ્લાનાં ૧૮૨૮, ભરૂચ જિલ્લાનાં ૮૩૬, ભાવનગર જિલ્લાનાં ૫૮૨, દાહોદ જિલ્લાનાં ૧૨૭૫, ડાંગ જિલ્લાનાં ૭૫, ગાંધીનગર જિલ્લાનાં ૪૯૮, જામનગર જિલ્લાનાં ૧૦૨૮, જૂનાગઢ ૧૦૦૪, ખેડાનાં ૧૧૦૩, કચ્છનાં ૯૭૬, મહેસાણાનાં ૩૬૭, નર્મદાનાં ૫૫૧, નવસારીનાં ૩૩૦, પંચમહાલનાં ૧૪૩૯, પાટણનાં ૩૫૧, પોરબંદરનાં ૨૧૪, રાજકોટનાં ૩૩૦, સાબરકાંઠાનાં ૨૦૦૩, સુરતનાં ૯૭૭, વડોદરાનાં ૧૨૬૪ અને વલસાડનાં ૩૦૮ ગામોનો સમાવેશ થાય છે.

(ગ્રામ ગર્જના, તા.૧-૪-૦૫)

રાજ્યની ૫૮૦૦ ગ્રામ પંચાયતો ઈ-ગ્રામ યોજના હેઠળ કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ કરાશે

રાજ્ય સરકારે ઈ-ગ્રામ વિશ્વગ્રામનો આદર્શ પૂર્ણ કરવાની દિશામાં મહત્વના નિર્ણયો કર્યા છે. તદ્દનુસાર, ડિસેમ્બર-૨૦૦૪ સુધીમાં કુલ ૫૬૭ ગ્રામ પંચાયતોને કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ કરવામાં આવી છે. આના ભાગરૂપે લોકજાણા દ્વારા ૧૮૦૦ ગ્રામ પંચાયતો તથા રાજ્ય સરકારની સીધી સહાયથી ૪૦૦૦ મળી કુલ ૫૮૦૦ ગ્રામ પંચાયતોને કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ કરવામાં આવશે.

આ ઉપરાંત તાલુકા પંચાયત અને જિલ્લા પંચાયતોને પણ કોમ્પ્યુટરાઈઝેશન કાર્યક્રમ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે.

રાજ્યની ગૌચર જમીનો અન્ય હેતુ માટે ફાળવવામાં આવશે નહીં

રાજ્યમાં આવેલી ગૌચરની જમીનો અન્ય હેતુઓ માટે ફાળવવામાં આવતી હતી. પશુધનની સંખ્યાને નજરમાં રાખી અન્ય હેતુ માટે ફાળવવાનું બંધ કરવા મહેસુલ વિભાગે નિર્ણય કર્યો છે. સૂત્રોએ જણાવ્યું હતું કે, એક તરફ રાજ્યમાં પશુધન વધી રહ્યું છે અને લોકો પશુધનને બચાવવા જાગૃત બન્યા છે ત્યારે ગૌચરની જમીનનો પ્રશ્ન ઉભો થવા પામે છે. રાજ્યમાં અત્યારે કચ્છ, પાલનપુર જેવા વિસ્તારોમાં અર્ધઅછત જેવી સ્થિતિનું નિર્માણ થયું છે. આ વિસ્તારના પશુધનને ઘાસ મળી રહે તેવા સ્થળોએ માલધારીઓ લઈ જશે જેથી પશુધન માટેની ગૌચરની જમીનનો પ્રશ્ન વધુ વિકટ બનશે.

(રખેવાળ, તા.૨૪-૩-૦૫)

જમીન દફતરની કોમ્પ્યુટરાઈઝડ નકલ તાલુકા મથકે લેવા જવું પડે : હસ્તલિખિત નકલ ગામમાંથી મળી રહેશે

રાજ્યના તમામ તાલુકામથકો પર જે-તે તાલુકાના તમામ ગામનું જમીન દફતરનું કોમ્પ્યુટીકરણ થઈ ગયેલ હોઈને જમીન દફતરની કોમ્પ્યુટરાઈઝડ નકલ જે-તે તાલુકામથકથી આપવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. તાલુકામથકથી નકલ મેળવવી ન હોય તેમને ગામના તલાટી-કમ-મંત્રી પાસેથી હસ્તલિખિત નકલ મળી શકે એવું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ, ગામમાંથી તાલુકામથકને કોમ્પ્યુટીકરણ કરવા માટે લઈ જવાયેલ જમીન રેકર્ડ ઘણાં ગામોમાં પરત મોકલવામાં આવ્યું નહિ હોઈને ગામ લોકોને ગામમાંથી જમીન દફતરને લગતી નકલ મેળવવામાં તકલીફ પડી રહી હોવાનું બહાર આવ્યું છે.

રાજ્યના તમામ ૨૨૫ તાલુકામથકો પર જે-તે તાલુકાનાં ગામોનું જમીન દફતર લઈ જઈને કોમ્પ્યુટીકરણ કરવામાં આવેલ છે. કોમ્પ્યુટીકરણ કરેલ નકલ તાલુકામથક પર પ્રથમ વખત વિના મૂલ્યે અને એ પછી ફી લઈને આપવામાં આવે છે. ગામના ખેડૂતે આ માટે તાલુકા મથક સુધી નકલ લેવા ન જવું હોય તો ગામમાં જ તલાટી-કમ-મંત્રી પાસેથી હાથે લખેલ નકલ મળે એવું આયોજન કરવામાં આવેલ છે.

કોમ્પ્યુટીકરણ કરવામાં આવેલ વિગતમાં ૭/૧૨ના નમુનામાં જમીન ધારણકર્તાનું નામ, ખેડૂત તરીકે નામ, ક્ષેત્રફળમાં ફેરફાર બિનખેડૂત-ખેડૂત-ગણોતીયા વગેરે પ્રકારની વિગતો દર્શાવવામાં આવે છે.

જમીનના દફતરનું કોમ્પ્યુટીકરણ કરવામાં કેટલીક મુશ્કેલીઓ રહેલી છે જે નિવારવાના પ્રયાસો હાથ ધરાયા છે. કોમ્પ્યુટર જમીનનું ક્ષેત્રફળ એકર-ગુંઠામાં સ્વીકારતું નથી. હેક્ટરમાં સ્વીકારે છે એટલે એ મુજબ ઉલ્લેખ કરવો પડે તેમ છે. જમીન દફતરનું કોમ્પ્યુટીકરણ થઈ રહેલ હોઈને જમીનને

લગતા દસ્તાવેજો કરનારાઓએ કાળજી રાખવી પડશે. દસ્તાવેજ કરતાં પહેલાં જે જમીનનો દસ્તાવેજ કરવાનો હોય તેનાં અદ્યતન કોમ્પ્યુટર ૭/૧૨ અને ૮-અ ની અધિકૃત નકલ ખાતેદાર પાસેથી મેળવીને બરાબર ચકાસણી કરવી અને તેમાં નીચેના મુદ્દાઓ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા:

(૧) રેકર્ડમાં ખાતેદારનું જે નામ સામેલ હોય તે જ નામ રાખવું. જો ઉર્ફે કે બીજું નામ હોય તો કોમ્પ્યુટર તે સ્વીકારશે નહીં.

(૨) ખરીદનાર જે ગામે ખાતેદાર હોય અને તેનું ખાતું હોય તે જ ખાતામાં ખરીદેલ જમીન જમા થવાની હોઈ ખરીદનાર કયા નામનું ખાતું ધરાવે છે તેની વિગત ખરીદનારનો રેકર્ડ તપાસીને ખાતરી કરવી, જેથી નવી ખરીદેલ જમીન કોમ્પ્યુટર તેના ખાતામાં જમા કરે. અન્યથા એક જ વ્યક્તિના જુદી રીતનાં જુદાં નામના બે ખાતાં ઊભાં થશે જે ખોટું ગણાશે. ખરીદનાર અન્ય ગામોએ ખાતું ધરાવતો હોય ત્યારે બંને ખાતામાં સામાન્ય રીતે એક જ પ્રકારનાં નામ ન હોવાં જોઈએ. તેથી ખરીદનારે તેના આવાં ખાતાં નામની વિગતની રેકર્ડ તપાસીને ખાતરી કરવી.

કોમ્પ્યુટરાઈઝડ નકલમાં જૂનો સર્વે નંબર અને નવો સર્વે નંબર બંને ઉલ્લેખ કરવામાં આવતો હોઈને કાનૂની કાર્યવાહીમાં સરળતા રહે છે. પંચાયત અને ગ્રામ વિકાસ વિભાગના સંયુક્ત સચિવ એસ.એન.દવેના જણાવ્યા મુજબ કોમ્પ્યુટરની નકલ મળતાં બેંકની લોન, ખેતી વિષયક સબસિડી, વીમા કલેઈમ વગેરે બાબતોમાં સરળતા રહેશે.

(સંદેશ, તા.૧૩-૪-૨૦૦૫)

તંત્રી : બિનોય આચાર્ય, ડાયરેક્ટર, ઉન્નતિ
સંપાદક : સંજય દવે - ચરખા
રૂપાંકન : પ્રકાશ ઓઝા - ઉન્નતિ

નાગરિક નેતૃત્વ અને અભિશાસન એકમ

ઉન્નતિ-વિકાસ શિક્ષણ સંગઠન

૭૦૨, સાકાર-૪, એમ. જે. લાઈબ્રેરી સામે, આશ્રમ રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬. ફોન:(૦૭૯)૨૬૫૮૩૩૦૫, ૨૬૫૮૮૯૫૮

બૂક પોસ્ટ

પ્રિન્ટેડ મેટર

પ્રતિ શ્રી, _____

